

მანტანე გურული

1918 წლის 26 მაისი

(ნაჩვენები. დოკუმენტები და მასალები)

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2011

VAKHTANG GURULI

26 MAY 1918

Publishing House "UNIVERSAL"

Tbilisi 2011

ВАХТАНГ ГУРУЛИ

26 МАЯ 1918 ГОДА

**Издательство „Универсал“
Тбилиси 2011**

ნაშრომი ეძღვნება საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას 1918 წლის 26 მაისს. წიგნში შესული ნარკვევი, დოკუმენტები და მასალები წარმოდგენას გვიქმნიან 1917 წლის აპრილიდან 1918 წლის მაისამდე განვითარებულ მოვლენებზე.

რედაქტორი: პროფესორი ავთანდილ წოწკოლაური

© ვ. გურული, 2011

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2011

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-17-197-0

1918 წლის 26 მაისი

(ნარკვევი)

1918 წლის 26 მაისმა განსაზღვრა ქართველი ერის ბედი როგორც XX, ისე XXI საუკუნეში. მართალია, საბჭოთა რუსეთმა 1921 წელს საქართველო ისევ დაიპყრო, მაგრამ დამპყრობელი უძლური აღმოჩნდა ქართველი ერის მესხიერებიდან ამოეშალა თავისუფლების არასრული სამი წელი დიდი გამარჯვებებითა და მწარე მარცხით.

1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტმა საფუძველი ჩაუყარა ახალ საქართველოს – საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას (1918-1921 წწ.). დღევანდელი ქართველობა მადლიერი უნდა იყოს იმ ურთულეს ეპოქაში მოღვაწე პოლიტიკოსებისა, სხვადასხვა პოლიტიკური მრწამსისა და პარტიული კუთვნილების ადამიანებისა, რომელთაც შეძლეს ის, რომ მსოფლიოს პოლიტიკურ რუკაზე ადგილი დაიმკვიდრა ქართულმა სახელმწიფომ.

სახელმწიფოებრიობის აღდგენა 1918 წლის 26 მაისს, საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის შინაარსი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მიღწევები და დასანანი წარუმატებლობები გაპირობებული იყო XX საუკუნის დამდეგის ქართული საზოგადოების განწყობილებით, ქართული ეროვნული მოძრაობის ხასიათით, პოლიტიკურ ძალთა, პოლიტიკური ელიტისა და პოლიტიკურ ლიდერთა მისწრაფებებით. ცხადია, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა შეუძლებელი იქნებოდა ორი დიდი მოვლენის – პირველი მსოფლიო ომისა (1914-1918 წწ.) და რუსეთის 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციის გარეშე. ქართველ ერს უნ-

და ესარგებლა შექმნილი ვითარებით და მსოფლიოს ახალ პოლიტიურ რუკაზე საქართველოს სუვერენულ სახელმწიფოთა შორის თავისი ადგილი დაემკვიდრებინა.

არჩილ ჯორჯაძე აღნიშნავდა: XIX საუკუნემ დაადასტურა ქართველი ერის მიერ რუსული სახელმწიფოებრობის შეუწყნარებლობაო. ეს უდაოა. უდაოა ისიც, რომ XIX საუკუნის დამდეგის ეროვნული აჯანყებისა და 1832 წლის შეთქმულების შემდეგ რუსული სახელმწიფოებრიობის შეუწყნარებლობა ილია ჭავჭავაძის მოღვაწეობის შედეგი იყო.

XX საუკუნის დამდეგიდან ვითარება იცვლება. ქართულ სინამდვილეში ეროვნულ და სოციალისტურ ძალთა დაპირისპირებაში სოციალისტებმა იმპლაერეს. ქართველი სოციალ-დემოკრატები, როგორც მენშევიკები, ისე ბოლშევიკები, არ მაღაუდნენ, რომ მათ მიზანს XIX საუკუნის ეროვნული მოძრაობის მონაპოვრის ლიკვიდაცია წარმოადგენდა. ამასთან ერთად ისინი სამკედრო-სასიცოცხლოდ დაუპირისპირდნენ საქართველოს ავტონომიისა და საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის იდეას. ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ ბრძოლას, ილიას გზის გმობას ქართველი სოციალ-დემოკრატები ეროვნული მოძრაობის დასამარების აუცილებელ პირობად მიიჩნევდნენ.

1901 წელს საქართველოში დიდი ზარზეიმით აღინიშნა „რუსეთთან საქართველოს ნებაყოფლობით შეერთების 100 წლისთავი“. ცხადია, რუსეთის საიმპერიო ხელისუფლებასა და კავკასიის კოლონიურ ადმინისტრაციას წინ ვერავინ აღუდგებოდა. იუბილე ისე გაიმართებოდა როგორც ეს ხელისუფლებას სურდა. ამას დიდი მნიშვნელობა არც ჰქონდა. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ქართული საზოგადოების, პოლიტიკურ ძალთა, პოლი-

ტიკური ელიტისა და პოლიტიკურ ლიდერთა დამოკიდებულებას ამ სამარცხვინო, ქართველი ერის შეურაცხყოფელი იუბილესადმი. ცალკეული ქართველი პატრიოტების პროტესტი ვითარებას ვერ ცვლიდა. 1901 წელმა ცხადად დაადასტურა: საქართველოში არ იყო რამდენადმე ძლიერი და გაგლენიანი ანტირუსული პოლიტიკური ძალა (პოლიტიკური პარტია), საშუალო და ახალგაზრდა თაობის პოლიტიკურ ლიდერთა (თუ ლიდერობის კანდიდატთა) შორის არ იყო გამოკვეთილი ანტირუსული ორიენტაციით ცნობილი მოღვაწე. ანტირუსული პოლიტიკური ძალა და მისი ლიდერები, შეიძლება, ქართველ ერს რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ აჯანყებისაკენ ვერ მოუწოდებდნენ, მაგრამ ნელ-ნელა, ლეგალური და არალეგალური საშუალებებით, უნდა დაწყებული იმ მითის გაქარწყლება, რომ საქართველო „ერთმორწმუნე“ რუსეთის გარეშე ვერ იარსებებდა. ქართველი ერი უნდა შეგუებოდა იმ აზრს, რომ იგი სამუდამო მონობისათვის არ იყო განწირული, დადგებოდა დრო, როცა ქართველი თავისი ბედის გამგებელი გახდებოდა (ასეთი დამოკიდებულების შესანიშნავ მაგალითს იძლეოდა პოლონეთის ეროვნული მოძრაობა). ამის სანაცვლოდ ქართული პოლიტიკური აზრი რუსეთის იმპერიის სივრცეს ვერ გასცდა, ამ სივრცეში ცდილობდა ეროვნული საკითხის მოგვარებას. ყოველივე ამან განაპირობა ის, რომ ქართულ საზოგადოებაში ძალზე სუსტი იყო ანტირუსული განწყობა.

XX საუკუნის დამდეგიდან დასავლური სამყარო იწყებს რუსეთის იმპერიის შიგნიდან აფეთქების კარგად გააზრებული გეგმის რეალიზებას. ამ გეგმას ორი მიმართულება ჰქონდა: სოციალური და ეროვნული. გეგმის სოციალური ნაწილი გულისხმობდა რუსეთის სოციალისტური ორიენტაციის პარტიების მხარდაჭერას და სოციალური

აფეთქების მომზადებას. გეგმის ეროვნული ნაწილი ითვალისწინებდა ეროვნულ ძალთა წახალისებას, მის რადიკალიზაციას და საბოლოო ჯამში, თუ ეს საჭირო გახდებოდა, რუსეთის იმპერიის დაშლას. სწორედ დასავლური სამყაროს თანადგომით გახდა შესაძლებელი პააგის საერთაშორისო კონგრესზე ქართველი ხალხის პეტიციის წარდგენა (1907 წ.), „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ შექმნა (1914 წ.), პირველი მსოფლიო ომის დაწყების შემდეგ ჩაგრულ ერთა კონგრესებზე საქართველოს საკითხის პოპულარიზაცია და სხვ. საბოლოოდ ასეთი შედეგი მივიღეთ: ანტირუსული მოძრაობის ტონის მიმცემი გახდნენ ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია და საზღვარგარეთ მოღვაწე პოლიტიკური ლიდერები. სამწუხაროდ, პოლიტიკური ემიგრაცია არსებით გაველენას ვერ ახდენდა ქართულ საზოგადოებაზე და პოლიტიკულ ძალებზე. საქართველოში ანტირუსული განწყობილების ძალთა გაძლიერება არ შეიმჩნეოდა. ამის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი გახლდათ სოციალისტური ორიენტაციის ძალების, პირველ რიგში სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის, სწრაფი გაძლიერება ეროვნულ-დემოკრატიულ მიმდინარეობასთან შედარებით. საქმე იმაში გახლდათ, რომ ქართველი სოციალ-დემოკრატები (ნოე ჟორდანიას, აკაკი ჩხენკელის, ევგენი გეგეჭკორის, კარლო ჩხეიძის, ირაკლი წერეთელის და სხვ.) რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიაში იყვნენ გაერთიანებულნი და ყოველგვარ მხარდაჭერას ღებულობდნენ როგორც რუსეთიდან, ისე საზღვარგარეთიდან. ეროვნულ ძალთა კონსოლიდაციას ღიდად შეუშალა ხელი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობამ (1907 წ.) და არჩილ ჯორჯაძის ნაადრევმა გარდაცვალებამ (1913 წ.).

ანტირუსული განწყობილების გაძლიერებას ხელი შეუშალა პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამ (1914 წ.). გერმანიის იმპერიის მოკავშირე ოსმალეთი (თურქეთი) არ მაღავდა თავის აგრესულ გეგმებს საქართველოს მიმართ. საფრთხე რეალური იყო. საქართველოს დაცვა მხოლოდ რუსეთს შეეძლო. კავკასიის ფრონტზე რუსეთის არმიის მარცხი საქართველოში ოსმალეთის ბატონობის დასაწყისს ნიშნავდა. ქართული საზოგადოების აბსოლუტური უმრავლესობისათვის, პოლიტიკურ ძალთა და პოლიტიკურ ლიდერთათვის საქართველოში ოსმალეთის მობრუნება წარმოდგენილი იყო. ამ შემთხვევაში არჩევანი ცუდსა (რუსეთსა) და უარესს (ოსმალეთს) შორის გაკეთდა. ქართულმა პოლიტიკურმა ემიგრაციამ, „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტმა“ პირველი მსოფლიო ომის დაწყების შემდეგ საქართველოში გერმანიის მხარდაჭერით რუსეთის წინააღმდეგ აჯანჯების დაწყება ვერ შეძლო. ამ იდეას წინ აღუდგნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები. ქართველი სოციალ-დემოკრატების მხრიდან წინააღმდეგობა კიდევ რომ არ ყოფილიყო აჯანჯების დაწყება მაინც შეუძლებელი იქნებოდა, ქართული საზოგადოება რუსეთის ჯერ კიდევ საქართველოს „მხსნელად“ და „მფარველად“ მიიჩნევდა. პირველი მსოფლიო ომის დროს ორმა გერმანულმა კრეისერმა — „გებენმა“ და „ბრესლაუმ“ შავ ზღვაში შემოადწიეს. მთელი საქართველო, განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოს სანაპირო ზოლის მოსახლეობა, პანიკამ მოიცვა. აშკარა იყო, რომ ქართველი გლეხი და მუშა რუსეთის მტერს ჯერ კიდევ თავის მტრად თვლიდა.

1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციისა და რომანოვების იმპერიის ნგრევის შემდეგ დღეებში საქართველოში ანტირუსულ და პრორუსულ ძალთა თანაფარდობა

თითქმის 1901 წლის დონეზე იყო (ამ შემთხვევაში არ ვგულისხმობ ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას ევროპაში). შემდგომ ხანებში ანტირუსული განწყობილება კიდევ უფრო შესუსტდა. ეს განპირობებული იყო შემდეგი მიზეზებით: პირველი. დაინგრა რუსეთის იმპერია, დაიწყო რუსეთის დემოკრატიზაცია. მეორე. წარსულს ჩაბარდა რუსეთის სამხედრო-ბიუროკრატიული მმართველობა საქართველოში; მესამე. აღარ იდევნებოდა ქართული ენა, ეროვნული კულტურა, ეროვნული მოძრაობა; მეოთხე. აღდგა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია; მეხუთე. ქართველი პოლიტიკური მოღვაწეები (კარლო ჩხეიძე, ირაკლი წერეთელი) დიდ როლს ასრულებდნენ რუსეთის პოლიტიკურ ცხოვრებაში; მეექვსე. ოსმალეთის აგრესიისგან საქართველოს იცავდა რუსეთის კავკასიის არმია.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულმა განაპირობა ის, რომ რუსეთის იმპერიის ხელისუფლების სამართალმემკვიდრემ — დროებითმა მთავრობამ — უმტკივნეულოდ გაავრცელა თავისი იურისდიქცია საქართველოზე და მთელს სამხრეთ კავკასიაზე. 1917 წლის მარტიდან თბილისში მუშაობას შეუდგა ხელისუფლების სამხრეთ ორგანო — ამიერკავკასიის განსაკუთრებული კომიტეტი (ოზაკომი). ოზაკომის მიმართ ლოიალური პოზიცია დაიკავეს როგორც სოციალისტური ორიენტაციის ძალებმა (სოციალ-დემოკრატებმა მენშევიკებმა, სოციალისტ-ფედერალისტებმა, სოციალისტ-რევოლუციონერებმა), ისე ეროვნულმა ძალებმა (ეროვნულ-დემოკრატებმა, უპარტიოებმა). იგივე პოლიტიკას დაადგა საქართველოს ეროვნული ინტერპარტიული პირველი და მეორე კრება (1917 წლის აპრილი). სწორედ ინტერპარტიულმა კრებებმა (თავმჯდომარე აკაკი ჩხენკელი) დაადასტურა სავალალო ჭეშმარიტება: რუსეთის დემოკრატიული სახელმწიფოს შემადგენლობაში ქართველი ერის, სა-

ქართველოს არსებობა ქართველ საზოგადოებას, პოლიტიკურ ძალებს, პოლიტიკურ ელიტას და პოლიტიკურ ლიდერებს სავსებით შესაძლებლად მიაჩნდათ. სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის იდეის წამოყენება და დაცვა არავის უცდია. გაუბედავ და ზოგად მინიშნებებს კი აგრესიული კრიტიკით ხვდებოდნენ სოციალისტური ორიენტაციის ძალები. მათი ყველაზე საფუძელიანი არგუმენტი კავკასიის ფრონტზე განლაგებული რუსეთის არმია და ოსმალეთის აგრესია იყო. სოციალისტური ორიენტაციის ძალების პოზიციებს აძლიერებდა ევროპის დიდი ქვეყნების სრული ინერტულობა, დაუინტერესებულობა საქართველოს ბედით. ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მოღვაწეობა სასურველ შედეგს ვერ იძლეოდა.

ქართულ საზოგადოებაში, პოლიტიკურ პარტიებში ანტირუსული განწყობილების გაძლიერება, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის იდეის პოპულარიზაცია უნდა მომხდარიყო 1917 წლის 25 ოქტომბერს კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ. ბოლშევიკებმა რუსეთის დემოკრატიული განვითარება შეწყვიტეს და ტოტალიტარული სახელმწიფოს მშენებლობა დაიწყეს. საქართველოს პოლიტიკურ ძალთაგან ყველაზე ძლიერს — ქართველ სოციალ-დემოკრატებს (მენშევიკებს) საბჭოთა (ბოლშევიკურ) რუსეთთან ურთიერთობის დამყარება პრინციპულად არ სურდათ, ისინი არც სცნობდნენ საბჭოთა რუსეთის მთავრობას. ყოველივე ეს საფუძველი არ გახდა ანტირუსული განწყობილების გაძლიერების, დასავლური ორიენტაციის შემუშავებისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის იდეის პოპულარიზაციისათვის. ქართველი სოციალ-დემოკრატები დარწმუნებული იყვნენ იმაში, რომ ბოლშევიკები ხელისუფლებას დიდხანს ვერ შეინარჩუნებდნენ და რუსეთი ისევ დემოკრატიული გან-

ვითარების გზას დაადგებოდა (უნდა აღინიშნოს, რომ ასევე ფიქრობდა მსოფლიოს ბევრი გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწე). სწორედ ეს იყო იმის მიზეზი, რომ საქართველოში დროზე არ დაიწყო რუსეთთან სახელმწიფოებრივი კავშირის გაწვეტისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აუცილებლობის პროპაგანდა, არ დაიწყო მოკავშირის ძებნა. პირიქით, დემოკრატიული რუსეთის მოტრფიალე სოციალისტური ორიენტაციის ძალები ხელს უშლიდნენ ქართულ საზოგადოებაში ანტი-რუსული განწყობილების გაძლიერებას, ქართველი ერის მომზადებას სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღსადგენად. ამ თვალსაზრისით რადიკალური მოქმედებისაგან თავს იკაებდნენ ეროვნულ-დემოკრატები. საბოლოო ჯამში საქართველოში გერ შეიქმნა ძლიერი ანტი-რუსული პოლიტიკური ძალა, რომლისთვისაც მიუღებელი იქნებოდა საქართველოს ყოფნა როგორც საბჭოთა (ბოლ-შევიკურ), ისე დემოკრატიულ რუსეთში. ამიტომ იყო, რომ 1917 წლის 15 ნოემბერში თბილისში შექმნილი ამიერკავკასიის კომისარიატი (თავმჯდომარე ევგენი გეგეჭკორი) მხოლოდ სამხარეო ხელისუფლების ორგანოს წარმოადგენდა. ამიერკავკასიის კომისარიატი საბჭოთა რუსეთის მთაწერობას არ ცნობდა, თუმცა რუსეთთან სახელმწიფოებრივი კავშირს არ წყვეტდა და რუსეთში დემოკრატიული ხელისუფლების აღდგენას ელოდებოდა. ცხადია, ასეთი ტაქტიკის პირობებში ანტირუსული განწყობილება ვერ გაძლიერდებოდა და ვერც სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლის დაწყება მოხერხდებოდა. ეროვნულ-დემოკრატების (გიორგი გვახავას, რევაზ გაბაშვილის, დავით ვაჩნაძის და სხვ.) ენერგიული პროტესტის მიუხედავად იგივე სულისკვეთება გაბატონდა საქართველოს პირველ ეროვნულ ყრილობაზე (გაიხსნა

1917 წლის 19 ნოემბერს). ყრილობამ (თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას) პრორუსული ორიენტაცია დაადასტურა, თუმცა ხაზი გაესვა იმას, რომ ამ შემთხვევაში იგულისხმებოდა არა საბჭოთა რუსეთი, არამედ დემოკრატიული რუსეთი. დამოუკიდებლობის აღდგენის მომხრე ეროვნულ-დემოკრატებს ქართველი სოციალ-დემოკრატები ისევ კავკასიის ფრონტზე მდგარი რუსეთის არმიით აშინებდნენ (დამოუკიდებლობის აღდგენის შემთხვევაში რუსეთის არმია ან საქართველოს ოკუპაციას მოახდენს, ან ფრონტის ხაზს დატოვებს და რუსეთს დაბრუნდება), დროდადრო ოსმალეთის აგრესიულ გეგმებზე საუბრითაც ცდილობდნენ ოპონენტების დაშინებას.

1918 წლის იანვრამდე ლოღინის ტაქტიკას შეიძლება რაღაც განმართლება კიდევ მოეძებნოს, მაგრამ მას შემდეგ, რაც 1918 წლის 6 იანვარს ბოლშევიკებმა რუსეთის კანონიერი უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო – დამფუძნებელი კრება – გარეკეს, ლოღინის ტაქტიკამ ყოველგვარი აზრი დაკარგა. ლოღინის ტაქტიკა კიდევ უფრო უაზრო გახდა მას შემდეგ, რაც 1918 წლის იანვარში საქართველოს ოკუპაციის წარუმატებელი ცდის შემდეგ რუსეთის არმიამ საქართველო დატოვა. შექმნილ ვითარებაში რჩებოდა ერთადერთი გზა: სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაუყოვნებლივ აღდგენა. ამის სანაცვლოდ სოციალისტური ორიენტაციის ძალებმა რუსეთთან სახელმწიფოებრივი კავშირის გაწყვეტისაგან კელავ თავი შეიკავეს და ისევ ლოღინის ტაქტიკა გააგრძელეს. მართალია, ამიერკავკასიის სეიმი (თავმჯდომარე კარლო ჩხეიძე) 1918 წლის 10 თებერვალს უკვე შეკრებილი იყო, მაგრამ ამიერკავკასიის (და არა საქართველოს!) დამოუკიდებლობა მხოლოდ 1918 წლის 9(22) აპრილს გამოაცხადა. თვით ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული

რესპუბლიკის შექმნა ლოდინის ტაქტიკის გაგრძელებას ნიშნავდა. სოციალისტური ორიენტაციის ძალები ბოლომდე ფეხს ითრევდნენ, დემოკრატიული რუსეთის მოტრფიალენი თავს იზღვევდნენ და საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას არ ჩქარობდნენ.

ლოდინის ტაქტიკას ბოლო ოსმალეთმა (თურქეთმა) მოუღო. ტრაპიზონის კონფერენციაზე (1918 წლის მარტი), ხოლო შემდეგ ბათუმის კონფერენციაზე (1918 წლის მაისი) ოსმალეთი ბრესტ-ლიტოვსკის ზავით (1918 წლის 3 მარტი) მინიჭებული უპირატესობის დადასტურებას და ტერიტორიის დათმობას მოითხოვდა. საქართველოს ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი (აჭარა, სამცხე-საათაბაგოს დიდი ნაწილი) ოსმალეთის არმიის მიერ იქნა ოკუპირებული. საფრთხე ემუქრებოდა ქუთაისსა და თბილისს. 1918 წლის 25 მაისს, გვიან საღამოს, ქართული პოლიტიკური ელიტისათვის ცხადი გახდა: 1) სომხეთის ტერიტორიის უდიდესი ნაწილი ოსმალეთის მიერ იყო ოკუპირებული; 2) აზერბაიჯანი ოსმალეთის წინააღმდეგ მებრძოლ ქვეყნად არ განიხილებოდა; 3) საქართველოს ტერიტორიის ნაწილი (სამხრეთი და სამხრეთ-დასავლეთი რაიონები) ოსმალეთის მიერ იყო ოკუპირებული. ოსმალეთის არმიის შემოტევის შეჩერება საკუთარი სამხედრო ძალით საქართველოს არ შეეძლო; 4) სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა უნდა მომხდარიყო ოსმალეთის მიერ საქართველოს დაპყრობამდე; 5) შეიძლებოდა ოსმალეთს საქართველო სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგაც დაეპყრო, მაგრამ ამ შემთხვევაში ოსმალეთი დაიპყრობდა დამოუკიდებელ ქვეყანას, ეს კი საქართველოს მომავალში საერთაშორისო ასპარეზზე დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლას გაუადვილებდა; 6) საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემთხვე-

ვაში გერმანიის იმპერია საქართველოს დაიცავდა, მათ შორის ოსმალეთის აგრესიისაგანაც (ამიერკავკასიის სამოქალაქო სახელმწიფოს დაცვას გერმანია ვერ იკისრებდა, რადგან სომხები ანგლოფილურ, ხოლო აზერბაიჯანელები — თურქოფილურ ორიენტაციაზე იდგნენ). მოკლედ რომ ვთქვათ საკითხი ასე იდგა: ან სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის გამოცხადება, ან ოსმალეთის საოკუპაციო რეჟიმის დამყარება. ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა მხარი დაუჭირეს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას.

როგორც ვხედავთ, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა არ ყოფილა ანტირუსული მოძრაობის, ანტირუსულ ძალთა კონსოლიდაციის შედეგი. პოლიტიკურმა ძალებმა, პოლიტიკურმა ელიტამ და პოლიტიკურმა ლიდერებმა მოსახლეობას არ განუმარტეს უმთავრესი: ქართველი ერი სახელმწიფოებრივ კავშირს სწყვეტდა რუსეთთან, პოლიტიკური რეჟიმისაგან დამოუკიდებლად უარს ამბობდა რუსეთის შემადგენლობაში ნებისმიერი ფორმით ცხოვრებაზე.

ტაქტიკის ასეთი სწრაფი შეცვლა გაუგებარი დარჩა ქართული საზოგადოებისათვის. საზოგადოებაში დამოუკიდებლობის აღდგენის წინა დღესაც ანტირუსული განწყობილება არ იყო ძლიერი და ყოფლისმომცველი. საზოგადოებამ პასუხი ვერ იპოვა კითხვაზე: ქართველები რუსეთს გავფრთხილდით თუ ოსმალეთს? რუსეთთან სახელმწიფოებრივ კავშირს ვწყვეტდით და სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას გაცხადებდით იმიტომ, რომ ეს ასე გგონებოდა, თუ ამას ოსმალეთის აგრესიისაგან თავის დაცვა გვაძლავდა? ასეთმა ვითარებამ, საზოგადოება დააბნია და საბოლოოდ გახლიჩა კიდევც.

მიუხედავად სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა სოციალისტურ და ეროვნულ ძალთა შერიგება არ მომხდარა. გახლეჩილი დარჩა პოლიტიკური ელიტაც და საზოგადოებაც. ახალმა საქართველომ არსებობა დაიწყო პოლიტიკურ ძალთა პრინციპული უთანხმოების, პოლიტიკური ელიტისა და მთელი ქართული საზოგადოების გახლეჩის პირობებში. დროებითმა დაზავებამ, სოციალისტური და ეროვნული ორიენტაციის ძალების შეთანხმებამ ძალზე ცოტა ხანს გასტანა – 1918 წლის 25 მაისის გვიან საღამოდან 26 მაისის ნაშუადღევამდე. შემდეგ დაპირისპირება თავიდან დაიწყო...

1918 წლის 26 მაისს წარმატებით დაგვირგვინდა ქართველი ერის ბრძოლა დაკარგული სახელმწიფოებრობის აღდგენისათვის. ამ დიდ მონაპოვარს ეპრაფერი დაჩრდილავს. რაც შეეხება იმას, თუ როგორი იყო ეს გამარჯვება ამის თაობაზე პოლემიკა კიდევ დიდხანს გაგრძელდება. ჩვენი აზრი კი ასეთია: 1918 წლის 26 მაისი თავისი არსით იყო ისეთი, როგორიც იყო ქართული საზოგადოება, ქართული პოლიტიკური ძალები, ქართული პოლიტიკური ელიტა და ქართველი პოლიტიკური ლიდერები. უკეთესი იმხანად მხოლოდ ოცნების სფეროს განეკუთვნებოდა.

ქვემოთ ვაქვეყნებთ დოკუმენტებსა და მასალებს, რომელიც გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის იმ რთულ ეპოქაზე.

დოკუმენტები და მასალები

[1917 წლის 22 ნოემბრამდე]

**№1. ნოე ჟორდანიას მიერ შედგენილი საქართველოს
ეროვნული საბჭოს პარტიული და პერსონალური შემად-
გენლობის პროექტი.**

საბჭოს წევრთა შემადგენლობა

წევრები:

ფედერალისტები – 10

1. გ. ლასხიშვილი
2. გიგო რცხილაძე
3. შალვა მესხიშვილი
4. იოსებ გედევანიშვილი
5. სამსონ ფირცხალავა
6. დიტო უზნაძე
7. ოსიკო ბარათაშვილი
8. იასონ ბაქრაძე
9. სოსიკო მდივანი
10. ალექსანდრე წერეთელი

რადიკალურ-დემოკრატიული გლეხთა პარტია – 1

11. დათიკო ჩიქოვანი

ესერები – 6

12. კოტე მესხი
13. ვლ. გობეჩია
14. გრიგოლ ნათაძე

15. ივანე ჩერქეზიშვილი
16. იოსებ გობეჩია
17. ივანე გობეჩია

ნაციონალურ-დემოკრატები – 9

18. ნიკო ნიკოლაძე
19. გერონტი ქიქოძე
20. იოსებ დადიანი
21. გიორგი ჟურული
22. გიორგი გვაზავა
23. შალვა ამირეჯიბი
24. მიხეილ მაჩაბელი
25. სპირიდონ კედია
26. გრიგოლ ვეშაპელი

უპარტიო – 2

27. კონსტანტინე აფხაზი
28. კონსტანტინე მაყაშვილი

„ალიონი“ – 4

29. პეტრე ქავთარაძე
30. ივანე გომართელი
31. ნიკოლოზ ქარცივაძე
32. პავლე საყვარელიძე

კანდიდატები:

რადიკალ-დემოკრატიული გლეხთა პარტია

1. დომენტი არონიშიძე

ესერები

2. ზურაბ ბაქრაძე
3. მის. გავაშელი
4. ილია თევზაძე
5. პოლკ. კარგარეთელი

(მე-4 და მე-5 ნომრებს შორის უნომროდ ჩაწერილია ილია ქარცივაძე – ვ.გ.)

ნაციონალ-დემოკრატები

6. ექვთიმე თაყაიშვილი
7. შალვა ქარუმიძე
8. იასონ ლორთქიფანიძე
9. ვასილ წერეთელი
10. დიმიტრი ჯავახიშვილი
11. რევაზ გაბაშვილი
12. სამსონ დადიანი

სოციალისტ-ფედერალისტები

13. თედორე ღლონტი
 14. მიხეილ საყვარელიძე
 15. სიმონ მაჭავარიანი
 16. შალვა მიქელაძე
 17. ერასტი ტოროტაძე
 18. ალექსანდრე მდივანი
 19. გრ. გველესიანი
 20. იაკ. ფანცხავა
- (თავდაპირველად ეწერა აკაკი პაპავა – ვ.გ.)

უპარტიო

21. გრ. რობაქიძე
22. ფილიპე გოგიჩაიშვილი

„ალიონი“

23. კალე ქავთარაძე
24. ლეო შენგელაია
25. ივანე ჯაფარიძე
26. ეარლამ ბურჯანაძე

სოციალ-დემოკრატები:

წევრები

1. ნოე ჟორდანიას
2. აკაკი ჩხენკელი
3. სილიბისტრო ჯიბლაძე
4. ევგენი გეგეჭკორი
5. ნოე რამიშვილი
6. ალექსანდრე ლომთათიძე
7. ელადიმერ ჯუღელი
8. დავით ონიაშვილი
9. ჰაიდარ აბაშიძე
10. კონსტანტინე გეარჯალაძე
11. სანდრო მაისურაძე
12. ანდრია ჭიაბეროშვილი (?)
13. გერასიმე მახარაძე
14. პეტრე გელეიშვილი
15. რაუდენ არსენიძე
16. ბენია ჩხიკვიშვილი
17. ნიკო ელიავა
18. მინადორა ტოროშელიძე
19. კონსტანტინე საბახტარაშვილი
20. სიმონ ჯაფარიძე
21. გრიშა ურატაძე
22. ალექსანდრე ფარნიევი
23. გრიგოლ გიორგაძე
24. როგავა ევტიხი

25. მიხეილ კლიმიაშვილი
26. ვიქტორ თევზაია
27. ერმილე სირბილაძე
28. კოლია ქარცივაძე
29. ნოე ხომერიკი
30. პავლე საყვარელიძე

კანდიდატები:

1. სერგო ჯაფარიძე, კარლო ჩხეიძე
2. ბიქტორ ულენტი, ირ. წერეთელი
3. კოლია მაჭარაძე
4. ეარ. წულაძე
5. ნოე ცინცაძე
6. ვლადიმერ ასმეტელაშვილი
7. კონსტანტინე ჯაფარიძე
8. ფილიპე ლორია
9. ილია ბადრიძე
10. დათიკო შარაშიძე
11. ვიქტორ ნინიძე
12. ილია ფირცხელაიშვილი
13. ეასო ცაბაძე
14. კიტა ჩხენკელი
15. გოგიტა ფალავა
16. პორფილე წირქვაძე
17. გიორგი აფხაზაეა
18. ნიკო იობაშვილი
19. ალექსანდრე ბადრიძე
20. ილიკო გოგელია
21. თედორე კიკვაძე
22. არსენ მამულაშვილი
23. პავლე წულია
24. გიზო ანჯაფარიძე

25. კარპე მოდებაძე
26. ალექსანდრე ჯაფარიძე
27. ვლადიმერ ქუთათელაძე
28. გიორგი ცინცაძე
29. იუნუს წულუკიძე

**სამაჰმადიანო საქართველო
წემრები:**

1. ჯამალ-ბეგ ხიმშიაშვილი
2. მემედ-ბეგ აბაშიძე
3. რე(ჯ)ებ-ბეგ ნიჟარაძე

კანდიდატები:

1. პასან-ეფენდი ლორთქიფანიძე
2. ისაკი-ეფენდი ხალვაში
3. სულეიმან-ეფენდი ტაბახიძე

სოხუმის ოლქი – ორი

ძარტ. ოსებს – ერთ

ზაქათალის ოლქს – ერთი

თავმ. ნ. შორღანია

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 124, ფურცლები 1-2. ფანქრით ნაწერი. დედანი. ნოე ჟორდანიას ავტოგრაფი და ხელრთვა.

№2. საქართველოს პირველ ეროვნულ ყრილობაზე ნოე ჟორდანიას მოხსენების – „დღევანდელი მომენტი და ქართველი ერის პოლიტიკური მდგომარეობა“ – გამო მისაღები რეზოლუციის პროექტის შემუშავებული ეროვნულ-პოლიტიკური სექციის სხდომის ოქმი.

19 ნოემბერი 1917 წელი

19 ნოემბერი 1917 წელი

პირველი ქართული ეროვნული ყრილობა ეროვნულ-პოლიტიკური სექციის სხდომის ოქმი

ინტერპარტიული საბჭოს დავალებით ნ. ჟორდანიას მიერ წაკითხული მოხსენების – „დღევანდელი მომენტი და ქართველი ერის პოლიტიკური მდგომარეობის“ – გამო რეზოლუციების შესამუშავებლად საქართველოს პირველმა ეროვნულმა ყრილობამ გამოყო ეროვნულ-პოლიტიკური სექცია, რომელშიაც შევიდნენ ყველა პოლიტიკურ ფრაქციათა წარმომადგენლები:

სოციალ-დემოკრატებისაგან: ნ. ჟორდანია, გრ. გიორგაძე, ე. ჯუღელი, გრ. ურატაძე, კ. გვარჯალაძე, მ. კლიმიაშვილი, გ. ფაღავა, დ. ონიაშვილი.

სოციალისტ-ფედერალისტებისაგან: გიორგი ლახსიშვილი, გრ. რცხილაძე, გრ. გველესიანი, იასონ ბაქრაძე, ი. ფანცხავა, ს. ფირცხალავა, დიტო უზნაძე, აკაკი ფაღავა.

სოციალ-დემოკრატებისაგან (აღიონელებისაგან): პ. საყვარელიძე, დ. სულიაშვილი, ლეო შენგელაია, ნიკ. ქარცივაძე.

სოციალისტ-რევოლუციონერებისაგან: ივ. გობეჩია, იოსებ გობეჩია, პარ. საბაშვილი.

ნაციონალ-დემოკრატებისაგან: გიორგი გვაზავა, გრ. ვეშაპელი, ვას. წერეთელი, შალვა ამირეჯიბი, ტ. ტაბიძე, ლ. ჯაფარიძე, დ. გურამიშვილი, ირ. ამირეჯიბი.

სექციის თავმჯდომარეთ ყრილობის მიერ არჩეული იყო *ივ. გობეჩია*, მდივნად სექციამ აირჩია *აკაკი ფაღაფა*. პირველი სხდომა დაიწყო საღამოს 10 ს. საკრებულოს დარბაზში.

პირველად რეზოლიუციის პროექტს კითხულობს *ნ. ჟორდანიას*:

„ქართული ეროვნული ყრილობა, მოისმინა რა მოხსენება *ნ. ჟორდანიას* შესახებ დღევანდელი მომენტისა და ქართველი ერის პოლიტიკური მდგომარეობისა, ადგენს:

1. ქართველი ერი, როგორც ამ ასი წლის განმავლობაში, სდგას რუსეთის ორიენტაციის ნიადაგზე.

2. ქართველ დემოკრატებმა დღიდან თავისი პოლიტიკური არსებობისა თავისი სეპედი მჭიდროდ დაუკავშირა რუსეთის დემოკრატებს და მასთან ერთად მოქმედებით ფიქრობს თავისი პოლიტიკური, ეკონომიური და ნაციონალური მისწრაფებანი განახორციელოს.

3. რუსეთის შუაგულში გაჩაღებული სამოქალაქო ომის მეოხებით დღეს არ არსებობს ერთი ცენტრალური რევოლუციური მთავრობა, ცნობილი მთელი რევოლუციური რუსეთის მიერ. ამ გარემოებამ აიძულა ყველა განაპირა ქვეყნები და მათ შორის ამიერკავკასიაც თავისი შინაური საქმეები თავისივე ძალ-ღონით მოაგვარონ და შესაფერი დაწესებულებანი შექმნან.

4. ყრილობა მხარს უჭერს ამიერკავკასიის ახლად შემდგარ მმართველობის დროებით ორგანოს „ამიერკავკასიის კომისარიატს“.

5. ადგილობრივი მიმდინარე კითხვების სათანადო გადაწყვეტა და ცხოვრებაში გატარება აუცილებლად ხდის ამიერკავკასიის წარმომადგენელთა კრების მოწვევას იმ დეპუტატებისაგან, რომელშიც ახლად ირჩევიან რუსეთის დამფუძნებელ კრებისათვის. რიცხვი დეპუტატებისა უნდა იქმნას გამრავლებული თანახმად პროპორციულად მიღებული ხმებისა სხვადასხვა პარტიების მიერ.

6. ყრილობა საჭიროდ სცნობს ამიერკავკასიის სეიმში შესდგეს ქართველ დეპუტატებისაგან ქართული ეროვნული

საბჭო ნაციონალურ კითხვათა და საჭიროებათა გასარკვევად, გასაძლიერად და ცხოვრებაში გასატარებლად.

7. ყველა ამ ადგილობრივ ძალთა თავის მოყრა არა კმარა ყველა მიმდინარე საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად. განსაკუთრებით საჭიროებანი კავკასიის ფრონტის შენახვისა, კითხვა ომისა და ზავისა, სასურსათო, ფინანსებისა და სხ. ჩვენი ძირითადი ინტერესები მოითხოვენ დაუყოვნებლივ აღდგენილ იქმნას რუსეთის რევოლუციური მთავრობა და მოწვეული დამფუძნებელი კრება.

8. რუსეთის დამფუძნებელ კრებას ჩვენ მოვთხოვთ ისეთი ნაციონალური ნორმების შექმნას ქართველი ერისათვის, რომელიც მას მისცემს საშვალებას თავისუფალ კულტურული განვითარებისას. ასეთ ნორმად მიგვაჩნია საქართველოს ტერიტორიის სრული თვითმმართველობა საკუთარი საკანონმდებლო კრებით ადგილობრივ კითხვებზე. ტერიტორიის საზღვრები გაიმიჯნებიან დაინტერესებულ მოსაზღვრე ერების თანხმობით. საქართველოში მომწყვდეული ნაციონალური უმცირესობანი მიიღებენ სრულ უფლებრივ გარანტიას კულტურული განვითარებისას. ყრილობა საჭიროთ აღიარებს ამ მთავარ კითხვაში მოხდეს შეთანხმება ამიერკავკასიის ერთა შორის საერთო ნაციონალური პოლატფორმით დამფუძნებელ კრების წინაშე წარსადგომად.

9. თუ რუსეთის სამოქალაქო ომი გაგრძელდება და დამფუძნებელი კრების მოწვევა ახლო მომავალში ვერ მოხერხდება უნდა იქმნას მოწვეული ადგილობრივი დამფუძნებელი კრებები, რომელიც ურთიერთის თანხმობით დაამყარებენ შესაფერ დემოკრატიულ და ნაციონალურ წესწყობილებას, როგორც თვითოველ ეროვნულ ტერიტორიულ ერთეულში, ისე მთელ ამიერკავკასიაში.

10. საქართველოს დამფუძნებელ კრებაზე ზრუნვა და მისი მოწვევა ევალება ეროვნულ საბჭოს“.

ამ პროექტის წაკითხვის შემდეგ სიტყვა ეძლევა გ. გეაზავას. იგი აცხადებს: ზოგიერთი მუხლი პროექტისა მუხამუშება. უმჯობესია პირველი და მეორე მუხლი გაკერით იყოს გამოთქმული. ამის გარდა ამიერკავკასიის სეიმში

სექციის გამოყოფა ვერ არის სახეირო ერისა და თვით სოციალ-დემოკრატიისათვისაც. ამიერკავკასიის საარჩევნო ოლქში არეულია ჯარები, უცხო მოსახლეობა ქართველ ერში. თუ ყურადღებას მივაქცევთ აბსენტეიზმსაც მაშინ სეიმის ქართული სექცია ვერ იქნება ნამდვილი წარმომადგენლობა ქართველი ერისა. მეორე კიდევ, სეიმში ჩვენს სექციას სათანადო მნიშვნელობა არ ექნება. აუცილებელია საქართველოს დამფუძნებელი კრება, რომლის მოწვევამდი ყრილობის მიერ არჩეული საბჭო უნდა მოქმედებდეს.

გრ. რცხილაძე წინადადებას იძლევა შევუდგეთ პროექტის მუხლებრივ განხილვას. ამას მხარს უჭერენ ვას. წერეთელი, კ. გვარჯალაძე, წინააღმდეგია გრ. ვეშაპელი. გადის რცხილაძის წინადადება.

მომხსენებელი კითხულობს პირველ მუხლს და განმარტავს, თუ რად არის ასე ცხადათ გატარებული რუსული ორიენტაცია. იგი ამბობს: დღეს ობიექტური პირობები, გარდა პრინციპიალური მოსაზრებისა, ისეთია, რომ ჩვენ ცხადათ უნდა ვაღიაროთ რუსული ორიენტაცია. უმთავრესად ყურადსაღებია აქ ის გარემოება, რომ ჩვენს ფრონტზე სდგას ამდენი ჯარი, რომელიც თუ ჩვენ სხვა გზას დავადექით, უკეთეს შემთხვევაში ხელს აიღებს ფრონტის დაცვაზე.

გ. ლასხიშვილი ეთანხმება ჟორდანიას მოსაზრებას, მაგრამ ზედმეტათ მიაჩნია ხაზგასმა ამ მდგომარეობისა, მით უფრო, რომ რუსეთთან კავშირი გამოთქმულია მეორე მუხლში.

მომხსენებელი კითხულობს მეორე მუხლს.

ვეშაპელი რეზოლიუციებში ვილაპარაკოთ ისეთ რამეებზე, რაც ყველას გვაერთებს, ფრონტისათვის ჩვენს რეზოლიუციას იმდენი მნიშვნელობა არა აქვს. წმინდა რუსული ორიენტაცია შეგვზღუდავს, რადგანაც ჩვენის ყრილობის რეზოლუცია მარტო შინ და ფრონტზე არ გაიტანება; ამას გარეშენიც გაიგებენ და თუ ჩვენ იძულებული

შევიქენით ორიენტაცია შეეცვალოთ მომავალში, მაშინ ასეთი რეზოლიუცია გვავენებს.

ბ. ბაქრაძე მოითხოვს ისეთი რეზოლიუციები გამოვიტანოთ, რაც ფაქტიურად გატარდება ჩვენს ცხოვრებაში, სხვას თავი დავანებოთ.

გრ. რტხილაძე ავტორის რედაქციით პირველი მუხლი მიუღებელია: ფრონტი იფიქრებს ამათ გამარჯვება უნდათო. ეს რეზოლიუცია იწერება არა ფრონტისათვის და საგარეო სახელმწიფოებისათვის არამედ ქართველი ხალხისათვის. ჯერ ჩვენი საჭიროებანი უნდა ვალიაოთ და მერე ვთქვათ ვისი დახმარებით გავანადღებთ მას.

კონიაშვილი იძლევა წინადადებას ამოიშალოს პირველი მუხლი და შესწორდეს მეორე.

ჯორდანიძე პირველი მუხლი პოლიტიკაა, მეორე ემპირიზმი.

ბ. გობეჩია პირველი მუხლის წინააღმდეგი არა ვარ, თუ დაემატება: „რევოლიუციურ რუსეთთან“.

ბოლოს შეთანხმებით პირველი მუხლი უარყოფილია და მეორე ხდება პირველ მუხლად. მეორე მუხლი უკამათოდ მიღებულია.

მესამე მუხლის შესახებ გრ. ვეშაპელი აცხადებს, რომ ჩვენ პარტიას (ნ. დ.) უნდა ჰქონდეს ადგილი ამიერკავკასიის კომისარიატში, ვინაიდან ჩვენ საპატიო ადგილი გვიჭირავს რეალურ ცხოვრებაში.

რტხილაძე წინადადებას იძლევა მხარი დაეუჭიროთ ამიერკავკასიის კომისარიატს იმდენათ, რამდენათაც იგი განახორციელებს რევოლიუციონური ცენტრების დადგენილებებს.

ბ. მდივანი კომისარიატს მხარი დაეუჭიროთ, თუ იგი ადგილობრივ ერთა პოლიტიკურად ჩამოყალიბებას ხელს შეუწყობს.

ჯორდანიძე ამ მუხლში პრინციპიალური მხარეა გამოთქმული.

ბოლოს ეს მუხლიც მიღებულია.

გრ. რცხილაძე აცხადებს: სოციალისტ-ფედერალისტთა ფრაქციამ განიხილა პროექტი და შემდეგი შესწორებანი შეიტანა (კითხულობს პროექტს შეცვლილი სახით). ამას გარდა ფრაქციამ დაადგინა: გამოვიდეს ხმის მიცემის დროს საკუთარის განცხადებით.

გვაზაფა: საჭიროა შეთანხმება, ამიტომ ჩვენ მხოლოდ ისეთი რეზოლიუცია უნდა მივიღოთ, რაც გამომდინარეობს ჟორდანიას მოხსენებიდან, რომელიც ჩვენ მოვიწონეთ. თუ დეკლარაციები წავიკითხეთ, ჩვენ ავირევით, რადგანაც შემდეგმა ორატორებმა შეიძლება წინა ორატორები გააკრიტიკონ და მაშინ დაუსრულებელი კამათი უნდა გაიმართოს. 1 პუნქტი (ორიენტაციისა) უნდა მოიხსნას, როგორც არა გამომდინარე მოხსენებიდან. 2 და 3, როგორც გამომდინარე მოხსენებებიდან და მომენტისა და ძალთა განწყობილების შესაფერისი, უნდა დარჩეს.

გრ. ურატაძე. ტაქტიკა გვავალებს ორიენტაცია რუსეთისა ვადიაროთ დღეს. ეს სრულებითაც არ შეგვიშლის ხელს ხვალ შეცვლილ პირობების გამო სხვა დავადგინოთ.

ჯუღელთა: დათმობა არ შეგვიძლია. ან მოტივებიც მიიღეთ, ან მოტივებიც უარყავით და პრაქტიკული რეზოლიუციებიც... ავირჩიოთ მხოლოდ საბჭო და ამით გავათავოთ. პირველი მუხლი ჩვენ არ გვავალებს სამუდამოთ რუსეთის ორიენტაციას შევრჩეთ. 1 მუხლი გამომდინარეა მოხსენებიდან. თუ გვინდა საქმე გავაკეთოთ და დავაშოშმინოთ ადგილობრივი რუსული ელემენტები და პეტროგრადიც (სადაც კავკასიის გამოყოფაზე ლაპარაკობენ), ტაქტიკური მოსაზრებით დარჩეს მოტივაციაც.

პ. საყვარელიძე. ვინც დაკვირვებით წაიკითხავს პროექტს, ის სწორეთ გაიგებს კიდევ. ორიენტაციაზე იყო ლაპარაკი მოხსენებაში და ჩვენც უნდა აღვნიშნოთ ეს რეზოლიუციებში. დეკლარაციამ შეიძლება დაუსრულებელი კამათი გამოიწვიოს. უნდა შეიქმნას ერთი ეროვნული ფრონტი. ორიენტაცია დარჩეს. ამას მოითხოვს პოლიტიკური სიბრძნე. დეკლარაციები არ იქნეს, ე. ი. დარჩეს პროექტი

ისე, როგორც არის. მოხსენებამ ჩვენ შეგვეერთა. ხალხმა მოიწონა. ჩვენ უნდა დაედასტუროთ ეს.

ორ. ამირეჯიბი: საჭიროა ზურგს უკან მოვიხედოთ. საქართველოს მთელი აღმოსავლეთი ბრალსა სდებს კარეზის გაღებაში. უნდა ვიზრუნოთ, რომ ზარალმა არ გადაჭარბოს სარგებლობას.

ალ. წერეთელი: ჩვენი ფრაქცია ძლიერ აფასებს შეთანხმებას. თუ ჩვენ არ გამოვედით საკუთარი აზრით იმიტომ, რომ დისონანსი არ გვინდოდა შეგვეტანა. პრაქტიკული მუხლები ყველას გვაერთებს, მოტივაცია კი ვერა. 1 მუხლის წინააღმდეგ არ შეიძლება რაიმე გეჭონდეს. მესამე მუხლი არსებითად წინააღმდეგია ერთი ფრაქციის მსოფლმხედველობისა. ეს მუხლი ხალხზე ცუდ შთაბეჭდილებას მოახდენს და თუ რუსეთში მოისპო ანარქია, მაშინ ამ მუხლით ჩვენვე ვსპობთ საშვალებას ჩვენს საჭიროებაზე ვილაპარაკოთ... თუ მოტივაცია დარჩა, მაშინ აუცილებელია დეკლარაცია, თუ არა და მაშინ დეკლარაციასაც არ წაგიკითხავთ.

მაისურაძე მოითხოვს დარჩეს მოტივაცია და აღიარებული იქმნას რუსეთის ორიენტაცია.

გვაზაფა: აქ რაღაც გაუგებრობაა. უწინ დასავლეთთან კავშირი თუ რუსეთის საშვალეებით გეჭონდა, დღეს შეგვიძლიან პირდაპირ, უშვალო დამოკიდებულება ვიქონიოთ დასავ. ევროპასთან. ამიტომ მხოლოდ რუსული ორიენტაცია ტაქტიკურად მიუღებელია. რა არის რუსეთი ამ მომენტში? რა შთაბეჭდილებას მოახდენს ეს ფილიანდიაზე, უკრაინაზე, ყუბანზე, მთიულესა, ადერბაიჯანზე და სხვაზე. ჩვენ გვინდა კავშირი რუსეთის დემოკრატიასთან, მაგრამ რუსეთის ორიენტაცია სხვაგვარად იქნება გაგებულნი. არ იქნება ეს სხვა ერებისათვის ბრძოლის გამოცხადება?

ამიერკავკასიაში, გარდა რუსეთისა, ეხლებიან გერმანიის, საფრანგეთის, ოსმალეთის და სხვათა ინტერესები. სჯობს გაჩუმება. საკმარისია მე-2 მუხლი. მოტივაციის სულ მოხსნაში არ ვეთანხმები სოციალისტ-ფედერალისტებს. მოტივაცია საჭიროა შეთანხმებისათვის.

ნ. ჟორდანიას: მე და ჩემს პარტიულ ამხანაგებსა არა გვაქვს სურვილი ვინმეს მოვახვიოთ ჩვენი აზრი. ეს მოტივაცია მარტო ჩვენი არაა — ყველასია. დილემა ისაა, რომ ორ ფრონტს შუა ვართ: რუსეთისა და კავკასიის. მარტო ამიერკავკასიის კომისარიატის დაარსებამ რა გამოიწვია ფრონტზე? — ისა, რომ ჯარებმა ეს ფაქტი გამოყოფად მიიღეს და განაცხადეს: თუ ასეა ჩვენ რაღას ვაკეთებთ აქ? თქვენ დაიცავით თქვენი ფრონტიო. საჭირო შეიქმნა დეპუტებითა და შიკრიკებით გაფანტვა ამ ბურჟუასა.

ქარუმიძე: დეკლარაციები, რომ უარყვავით კარგი იყო, მაგრამ პირველი მუხლი ნამდვილი კვინტესენციაა დეკლარაციის. უწინ რუსეთი ძლიერი იყო, დღეს იგი უსასოა. დღეს რუსეთში არა თუ არ არის, არც მოჩანს ისეთი ძალები, რომლებმაც მოაგვარონ რაიმე. რუსეთის საღი ელემენტები სხვაგან, ევროპაში ეძებენ ხსნას. თუ რუსეთის ორიენტაცია გვარგებს ფრონტთან, გვაზარალებს ამ ორიენტაციის მოწინააღმდეგე ხალხებთან. თუ აქ ოსმალეთი შემოვიდა, ხომ ჯავრს ამოიყრის ჩვენზე ამის გულისათვის.

კამათი დასრულებულად გამოცხადდა და შეთანხმებით მიღებულ იქნა 1 მუხლი: „ქართველი ერი, ღესაც როგორც მთელს გასულ საუკუნის განმავლობაში, დგას რუსეთის ორიენტაციაზე“. ამასთან გადაწყდა 1 და 2 მუხლი შეერთდეს. ეს დაევალა სარედაქციო კომისიას, რომელშიც შედიან: ჟორდანია, რცხილაძე, ვეშაპელი და ივ. გობეჩია.

მერვე მუხლში სოციალისტ-ფედერალისტთა ფრაქციამ მოითხოვა იქ, სადაც ნათქვამია: „ასეთ ნორმათ მიგვაჩნია საქართველოს ტერიტორიის სრული თვითმართვთვლობა საკუთარი საკანონმდებლო კრებით“, შეტანილიყო კიდევ: „ანუ ავტონომია“. ამ მოთხოვნამ წინააღმდეგობა გამოიწვია სოციალ-დემოკრატების ზოგიერთი წარმომადგენლების მხრივ, რომელნიც თავიანთ აზრს იმით ასაბუთებდნენ, რომ შინაარსით აღიარებულია ავტონომია, ხოლო ეს ტერმინი მეტია, რადგანაც ჩვენი მასსა ამას ვერ გაიგებს სათანადოთ და აგვიმხედრდებაო. ასეთ აზრს იცავენ ჯუღელი, მაისურაძე, გრ. ურატაძე და სხ. ნ. ჟორდანია მომხრეა შეტანილ იქნას „ანუ ავტონომია“-ც. იგი აცხადებს: ჩვენ

შეიძლება ფედერაციაც შეეკრათ. ავტონომიის აღიარება კი დღეს მომწიფებულია და ვაღიარებთ კიდევ ამ მუხლით. ჩემი აზრით, „ანუ ავტონომიაც“ რომ ჩავერთოთ, არა უშავს, რადგანაც ნამდვილად დღეს უკვე ვაღიარებთ ავტონომიას.

ავტონომიის შეტანას იცავენ სოციალისტ-რევოლუციონერებიც. წინააღმდეგი არიან ამ შესწორების ნაციონალ-დემოკრატები და რადიკალ-დემოკრატები. რადგანაც ნაწილი სოციალ-დემოკრატების დაჟინებით წინააღმდეგია ამ შესწორების და მათ მხარი დაუჭირეს დასახელებულმა ჯგუფებმა. ეს შესწორება მოიხსნა.

მერვე მუხლის ბოლოს ამოიშალა სოციალისტ-ფედერალისტთა წინადადებით: „საერთო ნაციონალური პლატ-ფორმით დამფუძნებელი კრების წინაშე წარსადგომათ“.

შემდეგ აღიძრა საკითხი სამაჰმადიანო საქართველოს შესახებ და ერთხმად აღიარეს, რომ სამაჰმადიანო საქართველოს თვითმმართველობის აღიარება შეტანილ იქნას რეზოლიუციებში.

სემცხის თავმჯდომარე

ივ. გობეჩია

მლივანი

აკაკი ფაღავა

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 29, ფურცლები 21-24. მანქანაზე ნაბეჭდი. დედანი. იგანე გობეჩიასა და აკაკი ფაღავას ხელრთვა.

№3. საოქმო ჩანაწერი საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრებისა და ანტანტის (ინგლისის, საფრანგეთის, ამერიკის შეერთებული შტატების, იტალიის) დიპლომატების შეხვედრის შესახებ.

1917 წლის 8 დეკემბერი

**საქართველოს ეროვნული საბჭო
აღმასრულებელი კომიტეტი
სხდომის ჟურნალი
№9**

8 დეკემბერი 1917 წ.

დაესწრნენ: *ნ. ჟორდანია, ჩხენკელი, მესხი, გობეჩია, ვეშაპელი, რამიშვილი, ლომთათიძე, საყვარელიძე, სჯიბლაძე, ქარცივაძე, გვაზავა, რცხილაძე, ფარნიაშვილი, ლასხიშვილი, გეგეჭკორი.*

მოწვეულნი: *ელჩები ამერიკისა, ინგლისის, საფრანგეთისა, იტალიისა, გენერ. შორი.*

თაფმჯდომარეობდა.

ნ. ჟორდანია

მდივნობდა

დ. ნახუცარიშვილი

განსახილველი საგანი: *ნ. ჟორდანია* მიესალმება ელჩებს. მათაც უპასუხეს მისაღმებაზე. შემდეგ დაიწყო აზრთა გაცელა-გამოცელა, რომლის დროსაც გამოირკვა თუ რა აზრისანი არიან თანამედროვე პოლიტიკურ და სტრატეგიულ მდგომარეობის შესახებ როგორც ქართველობა, აგრეთვე უცხო სახელმწიფოთა ელჩები. უცხოელ ელჩების აზრი ასეთი იყო: ქართველები ჯარების შედგენას აგვიანებენ, უნდა დააშურონ; დისციპლინა ჯარში სრულებით დაცემულია, უნდა აღდგენილ იქნას, მაშინ ჩვენც თქვენთან ვიქნებით; ჯარში შემდგარი კომიტეტები კი უნდა მოისპოს, რადგან საქმეს ვნებენ; ჩვენ დახმარება შეგვიძლიან გაგიწიოთ ფულით, ხალხით და მასალით, იარაღის მოწოდება

კი არ შეგვიძლიან; ეხლანდელი ომის ფრონტი უნდა დაიცვათ ქართველებმა და სომხებმა იმ ხაზზედ, სადაც ეხლა თხრილებია ჯარისა; მთავარსარდალი თქვენი (კავკასიის) და ჩვენი (მოკავშირეთა) ჯარებისა ერთი უნდა იყოს და იმაზედ იქნება დამოკიდებული ჯარების განაწილება ფრონტზე, პოზიციების ნაციონალურად განაწილება შეუძლებელია; ჩვენ ვიცნობთ ერთს მთლიანს რუსეთს და მის დროებითს მთავრობას, ცალკე ერებს კი – როგორც რუსეთის ნაწილებს, მით უმეტეს, რომ არც ქართველებს და არც სომხებს არა პყავთ თავიანთი საკუთარი მთავრობანი, ჩვენ ამიერკავკასიის კომისარიატი ვიცანით მთავრობათ და ურთიერთობაც გვაქვს მასთან; ამიერკავკასია უნდა შეუთანხმდეს სამხრეთ-დასავლეთის კავშირს, სადაც შევლენ უკრაინა და ციმბირიც, მერე რუსეთი აღსდგება როგორც ფედერატიული ერთეული.

რუმინეთის ფრონტიდან მოდიან უცხოელი აფიცრები, რომელნიც გამოდგებიან ინსტრუქტორებად ქართულ ჯარში და შეგიძლიათ ისარგებლოთ. რაც შეეხება მობილიზაციას უნდა მოხდეს იგი ნაწილ-ნაწილ რაიონებად: ჯერ ქართველებისა და სომხებისა და შემდეგ თათრებისა, ამ უკანასკნელთა გვიან მოხდეს, მათი გაწყობა და გამართვაც შეგვიანდება დიპლომატიურად, მანამდის კი ქართული და სომხური ჯარები პოზიციებზედ უნდა წავიდნენ.

ჩვენების მოხსენება ასეთია მოკლედ: ჩვენ ჯარი გვეყოლება მაღე საკმაო, მაგრამ იარაღი არა გვაქვს საკმაო, იარაღი თქვენ მოგვეცით, ჩვენ დავიცავთ ჩვენს ტერიტორიას; ჩვენ რომ ოსმალს წინ დაუდგეთ განმარტოებული ხომ არ დავრჩებით, ან მოკავშირენი რა გვარის დახმარებას გაგვიწვევენ? ჩვენი აფიცრები შესაფერისნი არიან თავიანთი მოვალეობა-მდგომარეობისა; მობილიზაციას ჩვენ ვერ მოვახდენთ, შემოვიღებთ სახალხო მილიციას, რომლისათვისაც მაინც იარაღი გეჭირია; სცნობენ საქართველოს, როგორც პოლიტიკურს ერთეულს, თუ არა?

შემდეგ მოლაპარაკებისა, სჯა-ბაასი ამავე საგანზედ კომიტეტმა გადასდო შემდეგ, ამისთვის დანიშნულ საგანგებო სხდომაზე.

თაფფლომარე

ბამბე

მდივანი

ნ. შორდანიბ

პ. საყვარელიძე

დ. ნახუცრიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 2, ფურცლები 14-15. მანქანაზე ნაბეჭდი .დედანი. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომათა ჟურნალში.

**№4. საქართველოს ეროვნული საბჭოს მეორე კრება
ქართულ ჯარში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ.
1917 წლის 10 დეკემბერი**

**საქართველოს ეროვნული საბჭო
მე-2 კრება**

10 დეკემბერი 1917 წ. ქ. ტფილისი

თავმჯდომარეობს: აღმასრულებელი კომიტეტის თავ-
მჯდომარე *ნოე ჟორდანიას*.

პრეზიდიუმში არიან: *აკაკი ჩხერკელი, კოტე მესხი,
გიორგი ლასხიშვილი, გრიგოლ ვეშაპელი, პაულე საყვარე-
ლიძე.*

მდივანი: *დავით ნახუცრიშვილი*

თავმჯდომარემ სთხოვა გარეშე დამსწრეთ და პრე-
სის წამრომადგენელთ დარბაზი დაეტოვებინათ, რადგან
სამხედრო სექციის წარმომადგენელს უნდა მოეხსენებინა
კრებისათვის თავისი მუშაობის შესახებ.

რადგანაც სამხედრო სექციის გამგე *ნ. რამიშვილი*
კრებაზედ არ იყო, ამიტომ მოხსენება კრებას წარუდგინა
სექციის წევრმა *დ. გაჩნაძემ*.

როდესაც სამხედრო სექციამ ჩაიბარა ქართულ ჯა-
რის საქმე, ნახა, რომ შედგენილი იყო ორი პოლკი, მესამე
და მეხუთე კი სდგებოდა, ისიც ძალიან მძიმედ. ამის გარ-
და, ზოგიერთი ზომებიც შეიმუშავა ჯარისათვის: მაგალი-
თად, წესიერების აღდგენა ჯარში, კულტურულ-გამანათ-
ლებელი მუშაობის დაწყება და სახალხო მილიციის პრო-
ექტის შემუშავება, რომელიც მუდმივი საფუძველი იქნება
საქართველოს მომავალი ჯარისა. ჯარის ნაწილების შეე-
სება ფერხდება, რადგან ფრონტიდან ჩვენი ჯარი მძიმედ
მოდის, არ იციან ჩვენი ქვეყნის ვითარება, ამიტომ მოწო-
დება იგზავნება ჯარებში, რომ გამოეშურნენ საქართვე-
ლოსაკენ. მაგრამ როგორც ჩანს, ბევრი დამაბრკოლებელი

მიზეზი ელობებათ ქართველ ჯარისკაცებს წამოსასვლელად. ჩვენთვის დემობილიზაცია არ არის სასურველი. ამ კითხვის მოგვარება დაეალებული აქვს შტაბის ნაწილს. უნდა ვეცადოთ, რომ ჩვენი ჯარის გადმოსვლას დასავლეთ ფრონტიდან მიეცეს წესიერი ხასიათი...

ამ ცნობებს იოს. გედევანიშვილმა დაუმატა კიდევ, რომ კორპუსის შედგენა ფერხდება იმიტ, რომ ხალხი ნელა მოდის ნაწილების შესაესებად. მთავრობაც, უფროსებიც გვისრულებენ ყოველივე მოთხოვნილებას, მაგრამ ქვევით ერთეულებში არ ასრულებენ განკარგულებებს, მეტადრე დაბალი ოფიცრები, ქართველი ჯარისკაცები ტერორის ქვეშ ჰყავთ, რადგან ნაწილების დაშლა აფიცრების უადგილოდ დარჩენას მოასწავებს და მათი ინტერესი ეწინააღმდეგება ჯარის ნაციონალიზაციას. იარაღი მიღებული გვაქვს. მთავარსარდალმა გასცა ბრძანება ქართველ ჯარისკაცების საქართველოში გადმოყვანის შესახებ. სპარსეთიდან ცხენოსანთა პოლკი მალე უნდა ჩამოვიდეს და დაიჭერს ავღაბარში ნიჟეგოროდის პოლკის ყაზარმებს. ზემგორის ქონება უნდა გადმოეცეს ეროვნულ ერთეულებს, მაგრამ ჩვენ არა გვაქვს ავტომობილები და ველოსიპედები. შეგვიძლიან მივიღოთ ძალით, მაგრამ არასასურველს შედეგს მოიტანს. ქუთაისის რუსის ჯარის ქონება ჩვენს ჯარს უნდა გადმოეცეს, მაგრამ სალდათები ქონებას არ იძლევიან, ჩვენია და თან უნდა წავიღოთ. დასრულებულია ცხენოსანთა ბატარეა. ზარბაზნები სულ მიღებული გვაქვს...

შემდეგ დაიწყო შეკითხვების მიცემა და მცირე კამათი მოხსენებულის გამო, რის შემდეგ გამოირკვა ზოგიერთი არანორმალური მოვლენა ქართულს ჯარში, რომლის თავიდან აცილებას სცდილობს ქართველ ჯარის მთავრობა...

თაგმჯღომაჩი
მეფიანო

ნ. შორაგანი
დ. ნახუტაიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი,
ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 9, ფურცლები 19-22. მანქანაზე ნა-
ბეჭდი საქართველოს ეროვნული საბჭოს კრებების ჟურნალში.
დედანი.

**№5. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტი ქართული ჯარის ოსმალეთის წინააღმდეგ საბო-
როლოველად გაგზავნის შესახებ.**

1917 წლის 21 დეკემბერი

**საქართველოს ეროვნული საბჭო
აღმასრულებელი კომიტეტი
სხდომის ჟურნალი
21 დეკემბერი 1917 წ.**

დაესწრნენ: ა. ჩხენკელი, აღ. ლომთათიძე, გრ. რცხი-
ლაძე, კ. მესხი, ვლ. გობეჩია, გ. გვაზაუა, ნ. რამიშვილი,
გ. ლასხიშვილი, შ. მესხიშვილი, გრ. ვეშაპელი, ევ. გეგეჭ-
კორი, ნ. ჟორდანიას, ნ. ქარცივაძე, ის. რამიშვილი.

**თავმჯდომარეობდა ა. ი. ჩხენკელი,
მდივანი დ. ნახუცრიშვილი**

განსახილველი საგანი: ბ. ნ. ჟორდანიას წინადადე-
ბით კომიტეტმა მსჯელობა გამართა ომის და ზავის შე-
სახებ. ომის მდგომარეობის შესახებ მოახსენეს შტაბის
უფროსმა გედევანიშვილმა და შემდეგ სამხედრო სექციის
გამგებ რამიშვილმა, რომელთაც დახატეს არასასურველი
მდგომარეობა ჯერ ფრონტისა, მისი ჯარისა, სურსათის
მიწოდებისა და შემდეგ ქართულ პოლკებისა, სადაც
ხალხი ძალიან ნაკლებად მოდის ჩასაწერად. დასკვნა
ასეთი იყო: ან ზავი უნდა მოხდეს ძალიან მალე, ან და-
ვიცვათ მხოლოდ ჩვენი მახლობელი შემოკლებული
ფრონტი. ამ საკითხზე მსჯელობამ გასტანა კარგა ხანს
და მიიღო ფიცხი ხასიათი. გამოირკვა, რომ საჭიროა ამ
მოკლე ხანში შეკრულ იქმნეს მოპირდაპირესთან საბო-
ლოვო ზავი, რადგანაც ყოველად შეუძლებელი ხდება მრავალ
მოსაზრებათა გამო ომის წარმოება.

განაჩენი: ვინაიდან ჩვენი ჯარი მომზადებული არ
არის საომრად და არც გესურს ვისმე ევომოთ, ამიტომ

ჩვენი ჯარი არ გაიგზავნოს ძველი პოზიციების დასაცა-
ვად.

თამაზაშვილი
საქმეთა მმართველი
მდივანი

ბ. ჩხენკელი
პ. საყვარელიძე
დ. ნახუცრიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არ-
ქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 2, ფურცელი 24-25. მანქანა-
ზე ნაბეჭდი საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის სხდომის ჟურნალში. დედანი.

№6. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის დადგენილება საქართველოს სახელმწიფოთ-
ებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლაში
გერმანოფილური საგარეოპოლიტიკური კურსის აღიარე-
ბისა და კონკრეტული სამოქმედო პროგრამის განსაზ-
ღერის შესახებ.

1918 წლის 14 მაისი

საქართველოს ეროვნული საბჭო
აღმასრულებელი კომიტეტი
სხდომის ჟურნალი
№58, 14 მაისს 1918 წ.

დაესწრნენ წევრნი: გ. ლასხიშვილი, გ. გვაზავა, გ.
გობერი, გ. ეშაქელი, ნ. ხომერიკი, პ. საყვარელიძე, გ.
რცხილაძე, ს. ჯიბლაძე; სტუმრები: შ. მესხიშვილი, გ. ქი-
ქოძე, ბ. პაპავა.

თავმჯდომარეობდა
მდივნობდა

ბ. ლასხიშვილი
დ. ნახუცრიშვილი

განსახილველი საგანი: ბ. გვაზავამ მოახსენა კომი-
ტეტს გერმანიის სამხედრო უწყების წარმომადგენელ ბ.
კაიზერთან და ადგილობრივ მოსახლე გერმანელთა
ეროვნულ საბჭოს წარმომადგენლებთან კერძო საუბრის
შესახებ. ამ საუბრის დროს შემუშავებულ იქნა ოთხი
მუხლი პირობებისა, რომელიც მოსაუბრეთა აზრით სა-
სურველია აღმასრულებელმა კომიტეტმა გაუგზავნოს სა-
ზაო დელეგაციის თავმჯდომარეს ბ. ა. ჩხენკელს ცნობად
და სახელმძღვანელოდ. ეს არის:

1. ეცნობოს გერმანიის საზაო დელეგაციის თავ-
მჯდომარეს გენერალ ლოსოვს, რომ საქართველოს ერო-
ვნულ საბჭოს სურვილი და თხოვნა, ყოველნაირად ხელი
შეუწყოს გერმანიამ საქართველოს საერთაშორისო და

პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივ საკითხებს, რაც შეიძლება უმტკივნეულოდ გადაწყვეტას.

2. ეთხოვოს გენერალ ლოსოვს მიიღოს სათანადო ღონისძიება, რომ გერმანიის ჯარმა განაგრძოს სულა ჩრდილო-კავკასიაში, რათა იმდენად დაუახლოვდეს საქართველოს საზღვრებს, რომ შესაძლებელი იყოს მასთან კონტაქტის დაჭერა და საქართველო უზრუნველყოფილი იქნას გარედან მოსალოდნელი რაიმე საფრთხისაგან.

3. ეთხოვოს გენერალ ლოსოვს, ხელი შეუწყოს გერმანიაში მყოფ ქართველ სამხედრო ტყვეებს, რაც შეიძლება მალე სამშობლოში სამხედრო წესით დარაზმულად დაბრუნებას.

4. ეთხოვოს გენერალ ლოსოვს, ვიდრე ეს საქმე მოხერხდებოდეს, დასტოვოს საქართველოში მყოფი გერმანელი ტყვეები და მიანდოს გერმანიის ოფიცერთ მათი სამხედრო ორგანიზაცია, რათა საქართველოს მთავრობას შეეძლოს საჭირო შემთხვევაში გამოიყენოს ეს ჯარი შინაურ წესრიგის დასაცავად და ანარქიასთან საბრძოლველად.

თამაზაშვილი

სამხმეთა მმართველი

მდივანი

ბ. ლასხიშვილი

პ. საყვარელიძე

დ. ნახუცრიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 2, ფურცელი 67. მანქანაზე ნაბეჭდი საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომის ქურნალში. დედანი.

**№7. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის დადგენილება საქართველოს სახელმწიფოებ-
რივი დამოუკიდებლობის გამოცხადებასთან დაკავშირებუ-
ლი ღონისძიებების შესახებ.**

1918 წლის 16 მაისი

**საქართველოს ეროვნული საბჭო
აღმასრულებელი კომიტეტი
სხდომის ჟურნალი
№59, 16 მაისს 1918 წ.**

სხდომა დაიწყო საღამოს 7 საათზე

დაესწრნენ: ნ. ჟორდანიას, გ. ლასხიშვილი, ნ. ხომერი-
კი, გ. გეაზავა, გ. ვეშაპელი, პაიძარ ბეგ აბაშიძე, პ. საყ-
ვარელიძე, ვ. გობერიას, კ. მესხი; სტუმრები: იას. ლორთქი-
ფანიძე, შ. მესხიშვილი.

**თავმჯდომარეობდა
მდივნობდა**

**ნ. ჟორდანიას
დ. ნახუშტიშვილი**

განსახილველი საგანი: წინადადება პ. საყვარელიძე-
სა, რომ მიენდოს აღმასრულებელ კომიტეტს ან ცალკე
კომისიას საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადე-
ბისათვის მოამზადოს ყოველნაირი ნიადაგი.

აზრთა გაზიარების შემდეგ მიღებულ იქნა ის წინა-
დადება, რომ პრეზიდენტის წევრებს ნ. ჟორდანიას, გ.
ლასხიშვილს და გ. ვეშაპელს დაევალოთ დაასახელონ
სამი წევრი დამოუკიდებლობის მოსამზადებელ კომისიი-
სა, რომელთაც თათბირის შემდეგ დაასახელებს შემდეგი
პირნი: ნ. რამიშვილი, დ. ვაჩნაძე და შ. მესხიშვილი.

განაჩენი: არჩეულ იქნას კომისია სამი კაცისაგან,
რომელსაც დაევალოს: 1. მთავრობასთან მოლაპარაკება
და შეთანხმება ლტოლვილთა საქართველოში დენის შე-
საჩერებელ ზომების მისაღებად; შეიარაღებულ ლტოლვი-
ლებს იარაღი აეყაროთ; 2. ქართულ ჯართან და სამხედ-

რო სექციასთან კონტაქტი იქონიოს და 3. სომეხთა ეროვნულ საბჭოს აცნობოს, თუ რამდენად რთულდება საქმე ლტოლვილთა საქართველოში გადმოხვეწით და რა ზომების მიღებას ფიქრობს იგი სირთულის თავიდან ასაცილებლად.

ამ კომისიის წევრებად არჩეულ იქნენ: ელ. გობეჩია, შალვა მესხიშვილი, და გრ. ვეშაპელი, რომელთაც ევალებათ ზემომოყვანილი დადგენილების შესრულება.

თაგმჯღომაძე

საგმეტა მმართველი

მდივანი

ნ. შორდანი

პ. საგვარელიძე

დ. ნახუცრიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 2, ფურცლები 68-69. მანქანაზე ნაბეჭდი საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომის ქურნალში. დედანი.

**№8. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის დადგენილება საქართველოს დამოუკიდებლო-
ბის გამოცხადების მოსამზადებლად შექმნილი სამთა კო-
მისიის შესახებ.**

1918 წლის 17 მაისი

**საქართველოს ეროვნული საბჭო
აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმის
სხდომის ჟურნალი
№61, 17 მაისს 1918 წ.**

დაესწრნენ: გ. ვეშაპელი, კ. მესხი, პ. საყვარელიძე,
გ. გვაზავა; **სტუმრები:** დ. გაჩინაძე, შ. მესხიშვილი, გენ. გა-
ბაშვილი, პოლკ. კარგარეთელი, პოდპ. ზაქარიაძე.

განსახილველი საგანი: მოხსენება საქართველოს
დამოუკიდებლობის გამოცხადების სამთა კომისიის მოქ-
მელების შესახებ.

ამავე კომისიამ წარმოადგინა გადასაწყვეტად კით-
ხები: 1. ქთბილისის დაცვა ვის ჩაჰბარდეს; 2. საქართვე-
ლოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების ხელმძღვანელი
ორგანო.

განაჩენი: 1. უნდა გამოცხადდეს სამხედრო (ან სა-
ალყო) წესები ქ. თბილისში.

2. თბილისის კომენდანტად და გარნიზონის უფრო-
სად დაინიშნოს გენერალი ახმეტელი, მის თანაშემწედ
პოლკ. ნაჭერელიძე, რომელთაც უნდა იმუშავონ ქართულ
კორპუსის უფროსის გენ. გაბაშვილის ხელმძღვანელო-
ბით.

ხელმძღვანელ ორგანოდ ითვლება იგივე კომისია და
მოქმედებს აღმასრულებელ კომიტეტის პრეზიდიუმის
ხელმძღვანელობით.

თავმჯდომარე

საძმეთა მმართველი

მდივანი

პ. საყვარელიძე

დ. ნახუცრიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო
არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 2, ფურცელი 71. მანქანა-
ზე ნაბეჭდი საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის სხდომის ჟურნალში. დედანი.

**№9. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის მიერ შემუშავებული დღის წესრიგი და დად-
გენილების პროექტი ეროვნული საბჭოს 1918 წლის 26 მა-
ისის სხდომისათვის.
1918 წლის 24-25 მაისი**

[1918 წლის 24-25 მაისი]

**საბჭომ რა დადგენილებანი მიიღოს
26 მაისის სხდომაზე**

1. საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი

2. კანონების შესახებ:

დროებით ძალაში დარჩეს ძველი კანონები და სეიმის
დადგენილებანი

3. ფინანსები:

ა) დროებით დარჩეს ძველი წესი ფულის ბეჭდვისა,
სანამ შემუშავდება ჩვენი ფინანსური სისტემა.

ბ) ფინანსთა მინისტრი იქნება ქართველი. ექსპედიცი-
აც მის განკარგულებაში იქნება. ის გაანაწილებს ფულის
ნიშნებს პროვინციაში და მეზობლებისათვის, ნაციონა-
ლურ საბჭოებთან შეთანხმებით; ექსპედიციაში თათრებსა
და სომხებს ეყოლება თითო წარმომადგენელი.

4. რკინის გზა:

ჩვენს ხელში იქნება მთელი სამმართველო, სადაო
რაც იქნება, გამოირკვევა შეთანხმებით.

5. ეროვნული საბჭო:

ა) აღმასრულებელი კომიტეტი უქმდება.

ბ) საბჭო ირჩევს თავის ახალ პრეზიდენტს მეორე
კრებაზე.

გ) დადასტურებულ იქნეს წევრთა და კანდიდატთა
სია, საბჭოს რეორგანიზაციის საკითხი მიენდოს განსა-
ხილველად სამანდატო კომისიას, რომელსაც დაევალება

საბჭოს წევრთა და კანდიდატთა სიის გადასინჯვა, სამანდატო კომისიის არჩევა.

6. დაარსდეს რვა სამინისტრო; საკონტროლო ორგანო ცალკე იქნება. უქმდება სასურსათო და მზრუნველობის სამინისტროები. შეერთებულია ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის, მიწათმოქმედებისა და შრომის სამინისტროები.

შემდეგი სამინისტროები იქნება:

1. შინაგან საქმეთა
2. საგარეო
3. სამხედრო
4. ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის
5. განათლების
6. მიწათმოქმედების და შრომისა
7. იუსტიციისა
8. გზათა

მინისტრთა კაბინეტის შემადგენლობა:

1. თავმჯდომარე და შინაგან საქმეთა – *ნოე რამიშვილი*

2. საგარეო – *აკაკი ჩხენკელი*

3. სამხედრო – *გრიგ. გიორგაძე*

4. ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობისა – *გიორგი კურული*

5. განათლებისა – *გიორგი ლასხიშვილი*

6. მიწათმოქმედებისა და შრომისა – *ნოე ხომერიკი*

7. იუსტიციისა – *შალვა მესხიშვილი*

8. გზათა – *ივ. ლორთქიფანიძე*

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 12, ფურცლები 127-128. მანქანაზე ნაბეჭდი. დედანი.

№10. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი
კომიტეტის სხდომა, მიძღვნილი საქართველოს სახელმწი-
ფობრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისადმი.

1918 წლის 25 მაისი

საქართველოს ეროვნული საბჭოს
აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომა
25 მაისს, 1918 წ.

დამის 11 საათზე

დაესწრნენ: ნ. ჟორდანიას, გ. ლასხიშვილი, კ. საყვარე-
ლიძე, კ. გეარჯაძე, ნ. ხომერიკი, ალ. ლომთათიძე, ს.
ჯიბლაძე, შ. მესხიშვილი, კ. მესხი, ნ. რამიშვილი, იას.
ლორთქიფანიძე, გ. ვეშაპელი, გ. ჟურული, ალ. ასათიანი,
ი. მაჭავარიანი, დ. ვაჩნაძე, გ. გეაზავა, ირ. წერეთელი, ე.
გებეჭკორი, კ. ჩხეიძე, ვ. გობეჩია.

თავმჯდომარე
გგიშანი

ნ. ჟორდანია
დ. ნახუცრიშვილი

ნ. ჟორდანია აცნობს დამსწრეთ ა. ჩხენკელის დეპუ-
შას და წერილს, სადაც იგი თხოულობს დაჩქარებულ იქ-
ნეს საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება,
რადგან გვიანდება და აუცილებელი კია.

შემდეგ თავმჯდომარე განმარტავს, რომ სურვილი
იყო ამაღამ ათს საათზე შეკრებულიყო სეიმი, რომელიც
გამოაცხადებდა სეიმს დაშლილად და შემდეგ საბჭო გა-
მოაცხადებდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, მაგრამ
სეიმის ზოგიერთმა ფრაქციებმა შეკრებაზე უარი სთქვეს,
მაგალითად მუსავატმა განაცხადა, რომ მათ ჯერ არ გა-
ნუხილავთ საკითხი და აზრი არ შეუმუშავებიათ, თუ
ქართველებს სურთ დამოუკიდებლობის გამოცხადება, გა-
მოაცხადონ, ჩვენ ხელს არ უშლით; სომხებმა განაცხა-

დეს, რომ შესამუშავებელი აქეთ თავიანთი განცხადება და თხოულობენ გადაიდოს სეიმის სხდომა ხეალ დილით.

რადგანაც ჩვენ გვინდოდა მათთან თანხმობით საქმის გაკეთება, მაგრამ რადგან არ ხერხდება და არ სურთ, ჩვენ უნდა ცალკე ვიმსჯელოთ. სეიმის კრება დღეს არ მოხდება, დანიშნულია ხეალ დღის 12 საათზე. სეიმის შემდეგ საბჭო სასახლეშივე გამოაცხადებს საქართველოს დამოუკიდებლობას.

შემდეგ გაიმართა სჯა ბაასი იმის შესახებ, თუ როდის გამოცხადდეს დამოუკიდებლობა; რადგან ძალიან საჭიროა ამ აქტის გამოცხადება, რამდენიმე ორატორი იმ აზრისა იყო, რომ დღესვე გამოცხადებულიყო აქტი საქართველოს დამოუკიდებლობისა.

მაგრამ ნ. ჟორდანიამ განმარტა, რომ დღევანდელი გამოცხადებით საქმე გართულდება, ვინაიდან სეიმი და მისი მთავრობა არსებობს, არ გაუქმებულა, მაშინ ორი მთავრობა იქნება, რაც შეუძლებელია; შეიძლება ზოგიერთმა წინააღმდეგობა გაგვიწიონ, დამოუკიდებელი საქართველო არ სცნონ, მათთან შეტაკება მოგვიხდება; ამიტომ გამოცხადება გადაიდება სახეალით.

რადგან შეთანხმება არ მოხდა, ამ ორ ჯგუფს შორის, კენჭი უყარა საკითხს: „საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოცხადდეს დღეს თუ ხეალ.“

პირველს მომხრე აღმოუჩნდა 6 ხმა

მეორეს 4 ხმა

გადაწყდა გამოცხადებულიყო დღესვე; ამის გამო ნ. ჟორდანიამ განაცხადა: რაკი დღესვე გამოცხადდება დამოუკიდებლობის აქტი, იგი პასუხისმგებლობას არ კისრულობს მოსალოდნელ შედეგებისას.

მაგრამ მცირე ხნის შემდეგ გამოიკვა, რომ დამოუკიდებლობის აქტი ჯერ შემუშავებული არ არის და ვერ იქნება წაკითხული; რამაც გამოიწვია თავის თავად აქტის გამოცხადების გადადება სახეალით.

ვინაიდან საქმე მაინც საშუურია, ნ. რამიშვილის წინადადებით გადაწყდა: ხვალ, 26 მაისს, დილით 10 საათზე მოხდეს სეიმის სხდომა, ხოლო 12 საათზე საბჭოსი.

ნ. ჟორდანიამ შემოიტანა წინადადება: გარკვეულ იქნეს ის საკითხები, რომლებიც ხვალინდელ საბჭოს სხდომაზე, დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, უნდა იქნეს განხილულ-დადასტურებული:

1. რა კანონები იქნება საქართველოში.

დამოუკიდებელ საქართველოში დროებით იმოქმედებს ყველა ის ძველი კანონები და სეიმის დადგენილებანი, რომელნიც მოქმედებდნენ დღევანდლამდის ამიერკავკასიაში.

2. ფინანსები.

ა) ფულის ბეჭდვის წესი დარჩეს დროებით ძველი, ვიდრე შემუშავდებოდეს ჩვენი საკუთარი ფინანსური სისტემა.

ბ) ჩვენს საფინანსო დაწესებულებაში წარმოდგენილი ეყოლებათ თათრებს და სომხებს, სანამ ფულის სისტემა იქნება ძველი.

3. რკინის გზა.

რკინის გზის სამმართველო ჩვენს ხელში იქნება, მხოლოდ რაც სადაოა, ის გამოირკვევა შეთანხმებით მეზობლებთან.

4. ეროვნული საბჭოს ორგანიზაცია.

ა) აღმასრულებელი კომიტეტი უქმდება.

ბ) საბჭო ირჩევს თავის ახალ პრეზიდენტს მეორე კრებაზე.

გ) არჩეულ იქნას სამანდატო კომისია, რომელსაც დაევალოს საბჭოს რეორგანიზაციის საკითხის განხილვა, წევრთა და კანდიდატთა სიის გადასინჯვა.

5. მთავრობის რეორგანიზაცია.

ა) დაარსდეს რვა სამინისტრო, საკონტროლო ორგანო დაარსდეს ცალკე.

ბ) უქმდება სასურსათო და მზრუნველობის სამინისტროები.

გ) შეერთებულია: ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის, მიწათმოქმედების და შრომის სამინისტროები.

დ) სამინისტროები იქნება შემდეგი:

1. შინაგან საქმეთა
2. საგარეო
3. სამხედრო
4. ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობისა
5. განათლების
6. მიწათმოქმედების და შრომის
7. იუსტიციის
8. გზათა

ე) მინისტრთა კაბინეტის შემადგენლობა:

1. თავმჯდომარე და შინაგან საქმეთა – *ნოე რამიშვილი*

2. საგარეო – *აკაკი ჩხენკელი*

3. სამხედრო – *გრიგოლ გიორგაძე*

4. ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობისა – *გიორგი*

ქურული

5. განათლების – *გიორგი ლასხიშვილი*

6. მიწათმოქმედების და შრომის – *ნოე ხომერიკი*

7. იუსტიციის – *შაღვა მესხიშვილი*

8. გზათა – *ივანე ლორთქიფანიძე*

მცირე კამათის შემდეგ ყველა ეს წინადადება მიღებულ იქნა.

წაკითხულ იქნა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი, შემუშავებული კომისიის მიერ.

ამ პროექტის შესახებ გაიმართა კამათი, რომელიც დასრულდა იმით, რომ პროექტი შესწორებულ იქნეს კამათის დროს გამოთქმული აზრების თანახმად. შესწორება აქტის პროექტისა დაევალა ბ. ნ. ჟორდანიას.

კრება გათავდა 11 1/2 საათზე.

თავმჯდომარე

საქმეთა მმართველი

მდივანი

ნ. შორდანი

პ. საყვარელიძე

დ. ნახუცრიშვილი

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 49, ფურცლები 1-4. მანქანაზე ნაბეჭდი. დედანი

№11. ნოე ჟორდანიას სიტყვაეროვნული საბჭოს სხდომაზე საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღეს.

1918 წლის 26 მაისი

მოქალაქენო! დღეს თქვენ აქ მოწმე იყავით ერთი ისტორიულის, იშვიათის და ამავე დროს ტრაგიკული აქტისა. ამ დარბაზში მოკვდა ერთი სახელმწიფო და აი, ახლა ამავე დარბაზში ეყრება საფუძველი მეორე სახელმწიფოს.

ამ ორი სახელმწიფოს შორის, რომელთაგანაც ერთი მოკვდა და მეორე იბადება, შეუძლებელია ყოფილიყო ინტერესთა წინააღმდეგობა. და თუ ოდესმე პირველი აღსდგება მკვდრეთით, დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, მათ შორის მუდამ იქნება ინტერესთა თანხმობა (ტაში).

საქართველოს ახალი სახელმწიფო, რომელიც დღეს არსდება, არ იქნება მიმართული არც ერთის ერის, არც ერთის ხალხის, არც ერთის სახელმწიფოს წინააღმდეგ.

მისი მიზანია დღევანდელი ისტორიული ქართველთა ბისაგან დაიფაროს თავისი თავი და როცა ამას მოახერხებს, იგი დაეხმარება სხვებსაც, ვინც ჩვენს ქვეყანასთან ერთად ჩაეარდა დიდი განსაცდელში (ტაში).

თქვენ კარგად იცით, საქართველო ჩვეულია ბრძოლას თავისის არსებობის დასაცველად. ის საუკუნოებით იბრძოდა, რათა თავისი სულიერი ვინაობა, ნაციონალური ორგანიზმი და ტერიტორია შეენარჩუნებინა. მაგრამ იგი იბრძოდა მხოლოდ თავის დასაცავად და არ ებრძოდა სხვის არსებობას.

ამასთანავე იგი იბრძოდა არა მარტო ქართველთათვის, არამედ იმ ერებისათვისაც, რომელნიც მოსახლეობდნენ მის სახელმწიფოებრივ ფარგლებში.

მეტსაც ვიტყვი, ის იბრძოდა თავისი ფარგლების გარეც აგრეთვე სხვების დასაცველად.

ეს დიადი ისტორიული მაგალითი ცხოველმყოფელ ანდერძად დარჩა ქართველ ხალხს და ეს სრული გარანტიაა იმისა, რომ დღევანდელ ქართველ ერს შერჩენილი

აქვს მისი ძირითადი ისტორიული მიდრეკილება – შეუსაბამოს თავისი ინტერესები სხვა ერთა ინტერესებს.

სწორედ ამიტომ არც ერთი ერი – ჩვენს ქვეყანაში მცხოვრები, თუ ჩვენი სახელმწიფოს გარე მყოფი, არ უნდა განიცდიდეს ჩვენ გამო რაიმე აღელვებას, სულიერ მტკივნეულობას და წყენას.

განა დღეს სეიმში არ განაცხადეს ორატორებმა, რომ არ არის ისეთი ერი, რომელიც ცუდად იხსენიებდეს ქართველ ერს?

ეს არის იმის თაემდეგი, რომ ახალი სახელმწიფო, ახალი მთავრობა სავსებით გაამართლებენ ამ იმედებს.

მსურს ვიქონიოთ მეგობრული ურთიერთობა ჩვენს გარეთ და ჩვენს შორის მყოფ ერებთან.

განსაკუთრებულ ყურადღებას მივაქცევთ იმ ერის დიდ ტრაგედიას, რომლის ერთი ნაწილი ჩვენს ტერიტორიაზე ცხოვრობს, ხოლო მეორე ნაწილი – ჩვენს გარეთ.

ეს არის სომხობა.

ძველს ანდერძს დღევანდელი ქართველობაც გაიხსენებს და სომხის ერი იმავე მფარველობას პოვებს ჩვენში, რომელსაც პოვებდა იგი ქართველ მეფეთა შორის (ხანგრძლივი ტაში).

ჩვენ გვსურს კეთილგანწყობაში ვიყოთ ამიერკავკასიის მოსახლეობის დიდ უმრავლესობასთან – მუსულმანებთან. ჩვენ გვინდა, რომ მათ მოგებადონ, დაიარსონ ასეთივე სახელმწიფო და შეერთების ხელი გამოგვიწოდონ (მხურგალე ტაში).

ამასთანავე ეს მეგობრული დამოკიდებულება ჩვენს გარშემო მყოფი ერებისა იქნება მკვიდრი საფუძველი, რომელიც გაამაგრებს ჩვენს ნორჩ სახელმწიფოს და აგრეთვე ამ ერებსაც და საშუალებას მოუსპობს ჩვენს საერთო მოქიშპეთ წიხლი ჩაგვცენ და დაგვანგრიონ.

ჩვენს სახელმწიფო ფარგლებში მოსახლეობს სხვადასხვა ერის უმცირესობა. ვაცხადებთ, რომ ეროვნული უმცირესობანი იქნებიან ისევე უფლებამოსილნი, როგორც

იქნება ჩვენი სახელმწიფოს ეროვნული უმრავლესობა – ქართველობა.

ეს ერნი, შეერთებულნი ერთის დროშის ქვეშ, შეპკრავენ კავშირს იმ ერებთან, რომელნიც ჩვენი ქვეყნის ფარგლების გარეთ იმყოფებიან, და ამით წარმოიშეება ის სახელმწიფოებრივი კავშირი, რომელიც ალაღგენს აქ ჩვენს წინაშე დაღუპულს სახელმწიფოს.

ეს სახელმწიფო იქნება კავკასიის კონფედერაციული კავშირი (ხანგრძლივი ტაში მთელის დარბაზისა).

ამრიგად, ჩვენი სავალი გზა, ჩვენი იდეალი უნდა იყოს ამ კავშირის შედგენა. ეს კავშირი იქნება ის სახელმწიფოებრივი ორგანიზმი – სახელმწიფოთა კავშირი, რომელიც საერთო ძალ-ღონე შეკრებილი, მთლიანი წარსდგება გარეშე მტრის წინაშე და დაიცავს თავის თავს (ტაში).

აი, მაშინ შეიძლება აღსრულდეს ის, რაც სეიმმა ვერ შექმნა.

და ის, ვინც ახლა შეუგნებლად მიდის ამიერკავკასიის ფარგლების გარეთ, შესაძლებელია კვალად მოუბრუნდეს და საერთო დროშის ქვეშ დადგეს.

ამით დამყარდება ამიერკავკასიის ერთობა და აქ მოსახლე ერების ძლიერება. (ხანგრძლივი ტაში და ოგაციუბი).

თავმჯდომარე: ახლა მომეცით ნება გადავიდეთ იმ საგანზე, რომელიც ახლა იქნება წაკითხული.

თავმჯდომარე კითხულობს „საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს“, შემდეგის შინაარსისას:

„მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

მეთერამეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროვებული საქართველო თავისის ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა.

რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი

ფრონტი, სრულიად დაიშალა და რუსის ჯარმაც დატოვა ამიერკავკასია.

დარჩნენ რა თავიანთი ძალ-ღონის ამარა, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერკავკასიამ თვით იღვეს თავს საკუთარი საქმეების გაძღოლა და პატრონობა და შესაფერი ორგანოებიც შექმნეს, მაგრამ გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამიერკავკასიის ერთა შემაერთებული კავშირი დაირღვა და ამით ამიერკავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაირჩინოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

ამისდა თანახმად, საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის 22 ნოემბერს არჩეული, საქართველოს ეროვნული ყრილობის მიერ, დღეს საყოველთაოდ აცხადებს:

1. ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებოვანია, დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.

2. დამოუკიდებელი საქართველოს პოლიტიკური ფორმა დემოკრატიული რესპუბლიკაა.

3. საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.

4. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან და ერებთან.

5. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს, განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა.

6. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზედ მოსახლე ყველა ერს.

7. დამფუძნებელ კრების შეკრებამდე მთელი საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შეესებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით და დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე“.

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 43, ფურცლები 1-3. მანქანაზე ნაბეჭდი. დედანი.

**№12. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის
მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანიას სიტყვა სა-
ქართველოს დამოუკიდებლობის ექვსი თვის თავისაღმი
მიძღვნილ ეროვნული საბჭოს საზეიმო სხდომაზე.
1918 წლის 1 დეკემბერი**

მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანიას სიტყვა

მოქალაქენო! ამ ასი წლის წინათ საქართველომ ხე-
ლი აიღო თავის დამოუკიდებლობაზე.

ამ ექვსი თვის წინად იმავე საქართველომ გამოაცხა-
და თავისი დამოუკიდებლობა (ვლასა მკელაძე: გაუმარ-
ჯოს ამ დამოუკიდებლობას!). ასეთი ორი, ერთი მეორის
მოპირდაპირე, ერთი მეორის მოწინააღმდეგე აქტი არის
იმავე დროს აქტი ჩვენი ცხოვრების ძირითადი პრობლემა-
სა. ამ ორ აქტს შორის არის ერთი დიდი რამ საერთო, ის
რომ ორივე აქტი იყო გამოწვეული ერთი და იგივე მიზე-
ზით. და ამ ორმა აქტმა მიაღწია ერთსა და იმავე შედეგს.

ამ ორი აქტის საერთო მიზეზი იყო ის, რომ ჩვენ, სა-
ქართველოს ხალხს, თავი დაეხსნა აზიურ ბარბაროსობი-
საგან. და შედეგი ორივე აქტისა იყო ის, რომ საქართვე-
ლო ამ ორმა აქტმა იხსნა იმ აზიურ ბარბაროსობისაგან
და შემოსევისაგან.

აქედან თქვენ ხედავთ, რომ 26 მაისის აქტი არ ყოფი-
ლა აქტი შემთხვევითი, აქტი უცაბედითი, მოგონილი რო-
მელიმე პირის, ჯგუფის, ან პარტიის მიერ. არა, ბატონებო,
ეს აქტი იყო ისტორიული აუცილებლობისა და ხალხის
გულიდან ამოხეთქილი. ამ აქტით საქართველო გადაურჩა
განადგურებას, ამ აქტის საშუალებით საქართველოში არ
შემოსულა შეიარაღებული ძალა ჩვენს სამტროდ.

ამ აქტით შემოვიდა, მართალია, შეიარაღებული ძა-
ლა ჩვენში, მაგრამ შემოვიდა ჩვენს საშველად და იმედი
გვაქვს, და ვართ დარწმუნებული, რომ, თუ კიდევ შემოვი-

და შეიარაღებული ძალა ჩვენში, ძალა ევროპიული – ეს ევროპიული შეიარაღებული ძალა იქნება ჩვენს სამოყვროდ და სამეგობროდ. ეს იმიტომ, რომ მთელი ჩვენი სულისკვეთება და ლტოლვილება, დაწყებული მეთერთმეტე საუკუნიდან იყო ის, რომ რამენაირად მოვშორებულიყავით აზიურ კულტურას და შევსულიყავით ევროპიულ კულტურაში. და ამიტომ ჩვენ არ გეჭონია და არც გვექნება მტრული განწყობილება ევროპასთან და არც ევროპას ექნება ჩვენთან.

თუ კი გერმანიის ძველი რეჟიმის ჯარები აქ მოგვეყრნენ სათუთად და ოდნავად არ შელახეს ჩვენი ერის სუვერენობა, მით უფრო ჩვენ მოვევლით ასეთ მოპყრობას ახალ გერმანიისაგან და იმ ქვეყნებისაგან, რომლის წარმომადგენელნი დღეს მოდიან ჩვენსკენ და რომლებმაც უკვე გუშინ ფეხი დაადგეს ჩვენს ტერიტორიაზე.

ასე რომ ჩვენ არ გვმართებს ცრემლთა ფრქვევა და არც უიმედობა მხოლოდ ერთი პირობით: ჩვენ უნდა ვიდგეთ მაგრად ჩვენ ისტორიულ გზაზე და უნდა ვთქვათ გადაჭრით და ხმამაღლა, რომ არ გვინდა არც ქაოსი, არც ბარბაროსობა, საიდანაც უნდა მოდიოდეს იგი – სამხრეთიდან თუ ჩრდილოეთიდან (ტაში).

ჩვენ დღეს შეგვიძლიან შევიდეთ ევროპიულ ხალხთა ოჯახში პირდაპირ, სრულიად უშუამავლოდ. დღეს ჩვენ უკვე ამ გზაზე ვართ და ჩვენი ნებით არ გადავუხევით (ტაში). მაგრამ გვეტყვიან ეს თქვენი მშვენიერი სურვილია და სურვილებით არავინ შესულა სამოთხეშიო. დიახ, ეს ჩვენი სურვილია, მაგრამ არა სურვილი უნიადაგო, არა ისეთი, რომელსაც არა პქონდეს თავისი საპატიო საბუთები. თუ ვინმე იფიქრებს, რომ ამ ჩვენი სურვილით, ასეთი მსუბუქის ბარგით ვაპირებთ ხალხთა შორის თანასწორობის მოპოვებას, ის უეჭველად შემცდარია.

არა, ჩვენ შეგვიძლიან თვით უსასტიკესი არეოპაგის წინაშეც წარვსდგეთ იმ საბუთებით, რომელიც ჩვენ გვაქვს. ამ საბუთად ჩვენ გვაქვს 6 თვის ისტორია. მოხდა

ერთი დიდი ფაქტი, ის ფაქტი, რომელსაც ვერ უარყოფს ვერაინ. ეს ფაქტი გახლავთ ის, რომ რუსეთის დიდი რევოლუცია, რევოლუცია თებერვლისა, მთელ რუსეთის უზარმაზარ სივრცეზე მხოლოდ აქ, საქართველოში, განმტკიცდა, აქ შეისხა სისხლი და ხორცი.

თებერვლის მოპოვებულმა თავისუფლებამ ააფორიაქა მთელი რუსეთი, ააფორიაქა ყველა ხალხი. იქ გამოიწვია განაწილება იმ გვარად, რომ, ერთი მხრივ, აამუშავა ანარქია და მეორე მხრივ, აამუშავა რეაქცია.

მარტო აქ საქართველოში ამ თავისუფლებამ იპოვა თავისი ღირსეული პატრონი და გონიერი მოყვარენი, მან ვერ გააქანა ჩვენი ხალხი ვერც ანარქიისა და ვერც რეაქციისაკენ. დემოკრატია მხოლოდ აქ იშვა და აქ დაეპატრონა ქვეყანას.

— ერთი წლის რევოლუციის ქარტეხილმა აქ გამოსჭედა ხალხი თავისთავის პატრონი და თავისთავის მართველი. აქ, მხოლოდ აქ აღმოჩნდა დემოკრატია ისეთი ძლიერი, რომ არ გადასცდა თავის ისტორიულ გზას და არ აჰყვა არც ერთ იმ გზებს, რომელნიც გამოჩნდნენ შემდეგ თვეებში, და რომელთაც გამოიწვიეს რუსეთის აფორიაქება. თავისუფლება მხოლოდ ჩვენში არ აღმოჩნდა მტერი წესიერებისა. წესიერებამ მხოლოდ ჩვენში ჰპოვა ფესვები თავისუფლებისა. მოსპეთ ეს თავისუფლება და გაჩაღდება დიდი არეუ-დარევა. მოსპეთ წესრიგი და მოიპოვება თავისუფლება. და საქართველოში აი ამ ორ ელემენტების შედუღება, თავისუფლება და მოქალაქეობრივი წესრიგი, ამ ორი ელემენტის შედუღება ქმნის ჩვენს ხალხისა-გან პოლიტიკურ დემოკრატიას. და აი სწორედ ამ სუბუთით ჩვენ ვამბობთ, რომ ჩვენ ვართ უკვე ხალხი ევროპიული და დემოკრატიული (ტაში).

აქედან თქვენ ხედავთ, და ეს უნდა დაინახოს ჩვენმა მტერმა და მოყვარემაც, რომ ჩვენ არა მარტო გვინდა ვიყვეთ დამოუკიდებელნი, არამედ ჩვენ შეგვიძლიან ვიყვნეთ დამოუკიდებელნი! (ტაში).

— ამ ექესი თვის განმავლობაში ჩვენ მიემართეთ ყოველივე ზომებს, რომ ამ ჩვენს დამოუკიდებლობას მისცემოდა იურიდიული და კონსტიტუციური ნორმები. ჩვენი პარლამენტი, ჩვენი მთავრობა, ჩვენი უწყებანი ამ საქმიან მუშაობაში არიან. თქვენ იცით, რომ 6 თვის წინად ჩვენ დავიწყეთ ჩვენი სახელმწიფოს შენება თითქმის ცარიელ ადგილიდან.

წინად იყო ბრძოლა თავისუფლებისათვის, ბრძოლა რევოლუციისათვის, არ იყო დრო, რომ ჩვენ არ გვემუშაუნა აღმშენებლობის საქმეზე.

ამ უკანასკნელ ექესი თვის განმავლობაში ჩვენ შევუდექით მოპოვებულ თავისუფლების კონსტიტუციურ კალაპოტში ჩამოყალიბებას. ჩვენ ამ 6 თვის განმავლობაში მოვაწყვეთ აპარატი ადმინისტრაციული, შემოვიღეთ ერობა, მოვახდინეთ აგრარული რეფორმა და რაც უფრო საყურადღებოა, ჩვენ განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციეთ იმას, რომ ჩვენს ნორჩ სახელმწიფოს ჰქონოდა საკმარისი ქონება, რომ შეძლოს ფართე სახელმწიფოებრივი მეურნეობა დაიწყოს. და უნდა ესთქვათ, ამ მხრივ ჩვენი პატარა რესპუბლიკა შეადგენს დიდ გამოწვევას. არა მგონია, რომ რომელიმე არამც თუ პატარა, არამედ დიდ რესპუბლიკას ჰქონდეს იმდენი უძრავი ქონება რამდენიც ღირს ჩვენს რესპუბლიკას აქვს. ჩვენ მოვაწყვეთ ამ ექესი თვის განმავლობაში ჯარი, ტამოვნები, შევიმუშავეთ ახალი გადასახადების სისტემა, საუკეთესო მიმოსვლა, გავემრავლეთ ფოსტა-ტელეგრაფი თითქმის ორჯელ და მრავალ მაზრებსა და სოფლებში გავიყვანეთ ტელეფონები. გარდა ამისა ჩვენ მივაქციეთ განსაკუთრებული ყურადღება იმას, რომ ხალხი დაგვეკავშირებინა სწავლა-განათლებასთან მის სამშობლო ენით. გავემრავლეთ სახალხო სკოლები იქ, სადაც არ იყო, შევქმენით პირველი სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ერთი სიტყვით, ჩვენ მივიღეთ ყოველნაირი ზომები, რომ ჩვენი სახელმწიფო მართლა დამსგავსებოდა სახელმწიფოს და არავის არ ეთქვა ჩვენთვის, თქვენ ერთ ადგილას იდექითო.

ჩვენ მივაქციეთ განსაკუთრებული ყურადღება სამართლის შექმნას გასაგებ ენაზე. მოვახდინეთ სასამართლოს სრული რეორგანიზაცია.

აი მოკლედ ის, რასაც ვაკეთებდით ამ ექვსი თვის განმავლობაში, რის უკანასკნელი სიტყვაც ეკუთვნის დამფუძნებელ კრებას, რომელიც იქნება საქართველოში ამ ახლო ხანაში მოწვეული.

მე მინდა თქვენი ყურადღება მივაქციო აგრეთვე ერთ გარემოებას. ჩვენ აქ მოგვიხდა მუშაობა არა მარტო საქართველოს მაგიერ, არა მარტო საქართველოსთვის, არამედ თვით რუსეთის მაგიერ, ჩვენ მოგვიხდა მუშაობა რუსეთისათვის.

— ჩვენი მტრები ავრცელებენ ხმებს, ეს იბუჭდება არა აქ, არამედ იქ სადაც მაინცა და მაინც ჩვენს ოჯახზე არა იციან რა, რომ ჩვენ აღემართეთ ერთნაირი დევნა რუსების, განსაკუთრებით რუსების ოფიცრების წინააღმდეგ. ეს საბუთი არის მთავრი საბუთი ჩვენი მტრების ხელში. ჩვენ შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ ჩვენ საქართველოდან დიდად ღირსეულად გავაცილეთ რუსეთი და მისი აქ მყოფი წარმომადგენლები.

აქ გვაქვს ციფრები, რომლის წინაშეც უნდა დადუმდნენ ყველა ორგულნი და ცილის მწამებელნი.

26 მაისიდან 20 ნოემბრამდის ჩვენ დავხარჯეთ რუსეთის მაგიერად შემდეგი თანხები: ჩვენ მოვახდინეთ ფრონტის და ფრონტთან დაკავშირებული დეწესებულებების ლიკვიდაცია. თბილისის ხაზინიდან ამისათვის გავიღეთ 21 მილიონ 22 ათასი მანეთი, საველე ხაზინიდან 9 მილიონ 791 ათასი, სენაკის ხაზინიდან გავიდა 1 მილიონი, ფოთის ხაზინიდან გავიდა 736 ათასი მანეთი, ფოსტა ტელეგრაფის ოლქიდან 512 ათასი მანეთი. გარდა ამისა, იმ მიმდინარე ანგარიშებიდან, რომელიც აქ ჰქონდათ წინანდელ ხაზინის წარმომადგენლებს, ამ მიმდინარე ანგარიშებიდან გავიდა 1 მილიონ 436 ათასი მანეთი; რკინის გზიდან გავიდა 1 მილიონ 20 ათასი. სულ ამნაირად ჩვენ ამ ფრონტის და ფრონტთან დაკავშირებულ სხვა და სხვა დაწესებულებებ-

ბის ლიკვიდაციას მოვახმარეთ 26 მაისიდან 20 ნოემბრამდის 35 მილიონ 517 ათასი მანეთი. ამის გარდა, ჩვენ მივეცით ოჯახებს სამხედრო პირთა 1 მილიონ 32 ათასი.

ახლა ჩვენ გადავდივართ მეორე საქმეზე და უნდა ვთქვათ, რომ რაც ჩვენ აქ ვქენით, არც ერთ კუთხეს რუსეთისას არ უქნია ასე. თქვენ კარგად იცით აუარებელი ფული იყო დაგროვილი შემნახველ კასებში და ბანკებში. უნდა ვთქვათ, რომ ეს სულყველა წადებული იყო პეტროგრადში, იქ დაიხარჯა ომის საჭიროებისათვის. აგრეთვე ბანკებში შენახული ფული იყო წადებული მოიჯარადეთათვის სახელმწიფოს წარმომადგენლებისაგან. ეს ფულიც დაიხარჯა. და აი ჩვენ ამ მდგომარეობიდან გამოვიყვანეთ ეს შემნახველი კასები, ეს ბანკები. ჩვენ ვიკისრეთ და მივეცით ამ შემნახველ კასებს 10 მილიონი მან., კერპო ბანკებს – 28 მილიონი. აგრეთვე ჩვენ მივეცით სახელდახელო ანგარიშების გასასწორებლად ბანკს და სახელმწიფო ხაზინას 23 მილიონი. ერთი სიტყვით, რუსეთის მაგიერ დაეხარჯეთ 6 თვეში 98 მილიონ 244 ათასი.

აი ბატონებო, ამის შემდეგ ჩვენ გვეუბნებიან, რომ ჩვენ აქ ვინმე გავდევნეთ, ვისმეს უდიერად მოვექეცით და აქედან ჩვენი დამოუკიდებლობა ვიხმარეთ სხვის სამტროდ.

აი ბატონებო, ეს ციფრები აშკარად დალადებენ იმას, რომ ჩვენ თვითონ ღარიბმა ერმა და ასე ვთქვათ მჭლე ხაზინამ მიუხედავად თავის სიღარიბისა 98 მილიონი მანეთი გადაედეთ სხვის საჭიროებისათვის. და თუ მაინც ჩვენ ცილს გეწამებენ, და თუ მაინც სწერენ და ამბობენ რომ ჩვენ აქიდან ვერეკებით, გავრეკეთ ძალით ვინმე – ამის მიზეზი სულ სხვაა. ეს გამომდინარეობს მტრობით ჩვენი დამოუკიდებლობისადმი, მათ ალაპარაკებთ შოვინისტური და სხვ. რეაქციონური სულისკვეთება. მაგრამ აქ ვიტყვით: ხელი შორს, ნურას უკაცრავად (ტაში). მხოლოდ აქ, ჩვენ, საქართველოში შევძელით შეგვექმნა ერთნაირი პოლიტიკური თავისუფალი და წესიერი მართვა-გამგეობა. მხოლოდ დაუძინებელ მტერს თავისუფლებისას და დამოუკიდებლობისას შეუძლიან გვითხრას: აიღეთ ხელი და გადა-

ეშვით შორს, იქ გამოუცნობ ქაოსში და იქ რაღაც რეაქციის მხარეში, ჩვენ ამას არ ვიზამთ და ჩვენ ამას ვერ ვიზამთ.

ჩვენ გესურს უეჭველად ჩვენებური წესწყობილება იყოს, როგორც რუსეთში, ისე მოსაზღვრე მეზობელ ერებში. ჩვენ მოხარულნი ვიქნებით რუსეთის, ნამდვილ რუსეთის აღდგენისა. ჩვენ მოხარულნი ვიქნებით, რომ ჩვენს ირგვლივ მყოფი მოძმე რესპუბლიკები და ერები იყვნენ უკეთ პირობებში და შექმნან ისეთი წესწყობილება, რომელიც არის აქ ჩვენში. მერე ეს განა მოითხოვს ჩვენგან, რომ ჩვენი დამოუკიდებლობა მოვკლათ. არა, დემოკრატიული წესწყობილება არსად არ მოითხოვს, რომ მეორე სახელმწიფოს დემოკრატია დაიჩაგროს. ვინც ასე ფიქრობს ისინი არ არიან დემოკრატები. იმათ არაფერი არა აქვთ საერთო დემოკრატიასთან. ისინი, უეჭველია, სხვა მიზნებით, სხვა სურვილებით არიან გატაცებულნი. უნდა ვთქვათ, რომ ჩვენ ამ სურვილების წინააღმდეგ მივიღებთ ყოველნაირ საშუალებას, რომ სურვილები დარჩნენ მათში მხოლოდ და მხოლოდ სურვილებად. ჩვენ დემოკრატიულ სახელმწიფოსთან ყოველთვის გვექნება მჭიდრო ეკონომიური და პოლიტიკური კავშირი. მხოლოდ მათგან ჩვენ მოვითხოვთ ერთ პირობას: როგორც ჩვენ ვცნობთ მათ სახელმწიფოდ, ისე მათ სახელმწიფო ჩვენი უნდა იცნონ სახელმწიფოდ და უნდა გამართონ მოლაპარაკება ჩვენთან და ჩვენ მათთან, როგორც თანასწორმა თანასწორთან.

რაც გესურს ჩვენ ჩვენთვის — ის გესურს სხვებისათვის. აი ამ მოკლე მცნებით არის გამსჭვალული ჩვენი საგარეო პოლიტიკა. ვერავის შეუძლიან და ვერც დაგვწამებს, რომ ჩვენი დამოუკიდებელი რესპუბლიკა ამოძრავდა რომელიმე დამოუკიდებელ რესპუბლიკის ან რომელიმე ერის წინააღმდეგ.

მხოლოდ ნება მიბოძეთ გითხრათ, რომ ჩვენი ბედი არის ჩვენს ხელში. საქართველოს რესპუბლიკა იარსებებს, თუ ჩვენ შიგნით და გარეთ ამ ნიადაგზე მტკიცედ ვიქნებით.

გისურვებთ თქვენ და ჩვენ შეგვიძლიან უსურვეთ ჩვენს შთამომავლობას, რომ 26 მაისის აქტი გადაიქცეს მუდმივ დღესასწაულად.

ეს აქტი არის აქტი გამარჯვებისა საქართველოს დემოკრატიისა და მისი თავისუფლებისა (მქუხარე ტაში).

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1836, აღწერა 1, საქმე 72, ფურცლები 1-4. მანქანაზე ნაბეჭდი. ასლი.

1918 წლის 26 მაისი (ნარკვევი).....	5
დოკუმენტები და მასალები.....	17
№1. ნოე უორდანიას მიერ შედგენილი საქართველოს ეროვნული საბჭოს პარტიული და პერსონალური შემად- გენლობის პროექტი. 1917 წლის 22 ნოემბრამდე.....	17
№2. საქართველოს პირველ ეროვნულ ყრილობაზე ნოე უორდანიას მოხსენების – „დღევანდელი მომენტი და ქარ- თველი ერის პოლიტიკური მდგომარეობა“ – გამო მისა- ღები რეზოლუციის პროექტის შემუშავებული ეროვნულ- პოლიტიკური სექციის სხდომის ოქმი. 1917 წლის 19 ნოემ- ბერი	23
№3. საოქმო ჩანაწერი საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრებისა და ანტანტის (ინ- გლისის, საფრანგეთის, ამიერიკის შეერთებული შტატე- ბის, იატლიის) დიპლომატების შეხვედრის შესახებ. 1917 წლის 8 დეკემბერი.....	32
№4. საქართველოს ეროვნული საბჭოს მეორე კრება ქარ- თულ ჯარში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ. 1917 წლის 10 დეკემბერი.....	35
№5. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტი ქართული ჯარის ოსმალეთის წინააღმდეგ საბ- რძოლველად გაგზავნის შესახებ. 1917 წლის 21 დეკემბე- რი.....	38
№6. საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის დადგენილება საქართველოს სახელმწიფოთ- ობრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლაში გერმანოფილური საგარეოპოლიტიკური კურსის აღიარე- ბისა და კონკრეტული სამოქმედო პროგრამის განსაზ- ღერის შესახებ. 1918 წლის 14 მაისი.....	40

- №7.** საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის დადგენილება საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გამოცხადებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების შესახებ. 1918 წლის 16 მაისი.....42
- №8.** საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის დადგენილება საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების მოსამზადებლად შექმნილი სამთა კომისიის შესახებ. 1918 წლის 17 მაისი.....44
- №9.** საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ შემუშავებული დღის წესრიგი და დადგენილების პროექტი ეროვნული საბჭოს 1918 წლის 26 მაისის სხდომისათვის. 1918 წლის 24-25 მაისი.....46
- №10.** საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომა, მიძღვნილი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისადმი. 1918 წლის 25 მაისი.....48
- №11.** ნოე ჟორდანიას სიტყვა ეროვნული საბჭოს სხდომაზე საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღეს. 1918 წლის 26 მაისი53
- №12.** საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანიას სიტყვა საქართველოს დამოუკიდებლობის ექვსი თვის თავისადმი მიძღვნილ ეროვნული საბჭოს საზეიმო სხდომაზე. 1918 წლის 1 დეკემბერი53

ტექსტი ააწყო და დააკაბადონა გვანცა ბურდულმა

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გზ. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge